

יהושע
בן נון
מצביא
ונביא
ומעביר
המסר ההלכתי

יהושע בן נון

אִישׁ אֲשֶׁר רוּחוֹ בּוֹ (במדבר כז. יח.)
וַיִּזְכֹּלֵשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת עַמְלֵק (שמות יז. יג.)
ספר וסייף ירדו כרוכים מן השמים¹

תחילת חינוכו בקודש- תלמיד משה רבינו תנ"ך

וּבְשָׂרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון זָעַר לֹא יְבוּיֵשׁ בְּתוֹךְ הָאֱהֱלָה. (שמות לג.יא.)
וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון בְּמִשְׁרַת מוֹשֶׁה מִבְּזוּרָיו וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי מוֹשֶׁה כָּלָאם
(במדבר יא. כח.)

פרשנות

וּבְשָׂרְתוֹ – של משה רבינו.
בֶּן נֹון – "נהגו לקרותו כן לכבוד, כי היה הגדול בתלמידי משה רבינו. ויקראו לו
'בנינון' כלומר הנבון".²
מִבְּזוּרָיו – מנעוריו. מבחרותו. מהמובחרים שבתלמידי משה רבינו.³

מדרשי חז"ל

"ראה הקב"ה את יהושע שדברי תורה חביבים עליו ביותר שנאמר: לֹא יְבוּיֵשׁ
בְּתוֹךְ הָאֱהֱלָה אמר לו הקדוש ברוך הוא: יהושע! כל כך חביבין עליך דברי תורה
לא ימוש ספר התורה הזה מפיק".⁴
"יהושע שהיה משמש את משה ביום ובלילה, ככתוב: לֹא יְבוּיֵשׁ בְּתוֹךְ הָאֱהֱלָה⁴
"בשעה שנפטר משה רבינו לגן עדן אמר לו ליהושע: שאל ממני כל ספיקות שיש לך.
אמר לו: רבי! כלום הנחתוך שעה אחת והלכתי למקום אחר? לא כך כתבת בי:
לֹא יְבוּיֵשׁ בְּתוֹךְ הָאֱהֱלָה?⁵

מינויים

יהושע בן נון מונה לשני תפקידים- צבאי ורוחני. בשניהם הצליח מעל ומעבר.
המינוי הראשון, רמטכ"ל - לגייס, לראשונה בתולדות ישראל, צבא עברי ולפקד עליו
במלחמה נגד עמלק.⁶ (ראה להלן על מלחמת עמלק).
המינוי השני- נביא ומעביר המסר ההלכתי לדורות - 'איש אשר רוח נבואה שורה
עליו'.⁷ (ראה לעיל מדרשי חז"ל).
יצוין, המינוי הצבאי ביזמת משה רבינו, המינוי הרוחני לפי צו ה'.

1. ספרא וסייפא (הספר והסייף)- על הפסוק "ארץ אשר ה' א-להיך דורש אותה ... מראשית השנה
עד אחרית שנה" (דברים יא. יב.) נדרש בספרי על דברים פרשת עקב פסקא ד. "ארץ אשר"- "אם
עשיתם את התורה הכתובה בזה אתם ניצולים מזה, ואם לאו - הרי אתם לוקים בו". החרב מהווה
שמירה לתורה (לפי פרוש הרב נפתלי צבי יהודה ברלין - הנצי"ב). וראה אימרה הפוכה: "אי סייפא
לא ספרא, ואי ספרא לא סייפא". (אם סייף לא ספר, ואם ספר לא סייף). (מסכת עבודה זרה יז.ב.)
2. בן נון, הנבון- רמב"ן על שמות לג.יא.
3. מבחיריו-רבי סעדיה גאון, אבן עזרא ורשב"ם. על במדבר יא. כח.
4. לא ימוש מתוך האוהל- מסכת מנחות צט.ב. מדרש רבא במדבר יב.יא.
5. יהושע לומד תורה ממשה עד פטירת רבו-מסכת תמורה טז.א.
6. המינוי הצבאי של יהושע-שמות יז. ח. יג. המלחמה עם עמלק
7. המינוי הרוחני של יהושע-במדבר כז. טו. כג.

יהושע בן נון ממשיך הרצפים

מלחמה רצופה ברשע

משה רבינו נאבק עם המצרים באמצעות משא ומתן ובבצוע נסים. יהושע בן נון נלחם בעמלק ובעממי כנען בשדות הקרב. שניהם רק לפי צו ה'. עם ישראל לדורותיו נאבק עם עמלקיות וטרם ניצח (בעת כתיבת שורות אלו בקיץ תשס"ז).

העברת המסר ההלכתי לדורות

משה רבינו קיבל תורה מסיני והיה גדול הנביאים וגדול אנשי ההלכה. יהושע בן נון הצטיין אמנם כמצביא וגם נביא היה, אך עיקר תפקידו היה העברת המסר ההלכתי לדורות הבאים ("משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים")⁸ (ראה בנספח על חכמי ההלכה לדורותיהם)

היסטוריה צבאית במקרא למה?

דבר ה' בטחון אינו מותנה בעוצמה צבאית בלבד

ג.אם בִּזְזַקְתִּי תֵלְכּוּ וְאֵת בְּמִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם

ה. ... וַיִּשְׁבְּתֶם לְבַטּוֹן בְּאַרְצְכֶם

ו. וְנִתְּתִי שְׁלֹם בְּאַרְץ וְשִׁכְבַתְּם וְאִין מוֹזְרִיד וְהִשְׁבַּתִּי זֹזָה רָעָה מִן הָאָרֶץ וְזֹרֵב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם

ז. וְיִרְדְּפֶתֶם אֶת אֵיבֵיכֶם וְנִפְלוּ לַפְּנֵיכֶם לְזֹרֵב

ח. וְיִרְדְּפוּ מִכֶּם זִמְשִׁיָּה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רַבְּבָה יִרְדְּפוּ וְנִפְלוּ אֵיבֵיכֶם לַפְּנֵיכֶם לְזֹרֵב (ויקרא כו. ג. ה. ז. ח.)

יח. וְזָכַרְתָּ אֵת ה' אֱ-לֹהֶיךָ כִּי הוּא הִנְתֵּן לְךָ כּוֹז לַעֲשׂוֹת זֹזִיל לְמַעַן הִקִּים אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם כִּיֹּם הַזֶּה (דברים ח. יח.)

ז. יתן ה' את איביך הקמים עליך נגפיים לפניך בדרך אונד יצאו אליך ובשבעה דרכים יגוסו לפניך (דברים כח. ז.).

דברי דוד – גדול המלכים ומענקי המצביאים הישראלים

לח. אַרְדְּפָה אֵיבֵי וְאַשְׁמִידֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד פִּלְתֶּם

לט. וְאֶכְלֶם וְאֶמְזֹזֶם וְלֹא יִקְוּמוּן וְיִפְלוּ תַנּוֹת רִגְלֵי

מ. וּתְהִי־נִי זֹזִיל לְמוֹלֹזְמָה תִּכְרִיעַ קִבְּמִי תַנּוֹתַי

מא. וְאֵיבֵי תִתֶּה לִּי עֶרְף מִשְׁנָאִי וְאַשְׁמִיתֶם

מב. וַיִּשְׁעוּ וְאִין מוֹשִׁיעַ אֶל ה' וְלֹא עָנָם

מג. וְאַשְׁזֹקֶם כְּעֹפֵר אֶרֶץ כְּטִיט זֹזֻצוֹת אֲדָקֶם אֶרְקַעֶם

(שמואל ב כב. לח. מג.)

דברי משורר התהילים

ד. כִּי לֹא בְּזֹרֵבִים יִרְשׁוּ אֶרֶץ וְרוּעֵם לֹא הוֹשִׁיעָה לָבוֹן כִּי יִמְיֶנָּה וְרוּעָה וְאוֹר פְּנֵיהָ כִּי רָצִיתֶם

ה. אֲתָה הוּא מֶלֶכִּי אֱ-לֹהִים צְוָה יִשׁוּעוֹת יַעֲקֹב

ו. בָּךְ צָרִינוּ נִנְעָנוּ בְּשִׁמְךָ נִבּוֹס קִבְּמֵנוּ

ז. כִּי לֹא בְּקִשְׁתֵּי אֶבְטָוֹן וְזֹרֵבִי לֹא תוֹשִׁיעֵנִי

ח. כִּי הוֹשִׁיעַתָּנוּ מִצָּרֵינוּ וּמִשְׁנָאֵינוּ הִבִּישׁוֹת

ט. בָּא-לֹהִים הִלְלָנוּ כָּל הַיּוֹם וְשִׁמְךָ לְעוֹלָם נִזְדָּה סִלָּה

(תהילים מד. ד. ט.)

8. תורה מסיני שנמסרה ליהושע-הפתיחה לפרקי אבות.

יהושע בן נון

אנשי צבא ומדינאים בכל הדורות ובכל הדרגים האמינו ומאמינים

כִּזְזִי וְעַצְמִי יְדֵי עֲשֵׂה לִי אֶת הַזִּזִּיל הַזֶּה (דברים ח.יז).

הקב"ה שלח את עבדיו הנביאים ללמדנו

לֹא בְּזִזִּיל וְלֹא בְּכֹזֶז כִּי אִם בְּרוּזִי אָמַר ה' עֲבָאוֹת

(זכריה ד.ג.)

יהושע בן נון- המצביא

תחילת דרכו בתחום הצבאי- המינוי לרמטכ"ל- במלחמה נגד עמלק

תנ"ך

ח.ו.יבא עַמְלֵק וַיִּלְוֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפְיָדָם

ט.ו.יאמַר מִשֵּׁה אֵל יְהוֹשֻׁעַ בְּזֹר כָּזוּ אַנְשֵׁים וַיֵּצֵא הַקְּלוֹם בְּעַמְלֵק בְּזֹר

אָנְכִי נָצַב עַל רֹאשׁ הַגְּבָעָה וּמִטָּה הָאֶ-לֵהִים בְּיָדֵי

י.ו.יַעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ מִשֵּׁה לְהַקְלוֹם בְּעַמְלֵק וּמִשֵּׁה אֶהָרֶן וְזֹזֹר

עָלוּ רֹאשׁ הַגְּבָעָה

(שמות יז. ח.ג.)

פרשנות

כישורי ואיכות לוחמים

ט.ב.זֹר כָּזוּ אַנְשֵׁים - "בחר לנו אנשים גבורים, וחזקים במצוות, ונוצחים

במלחמה".⁹

"גבורים ויראי חטא, שתהא זכותן מסייעתן".⁹

המפקד הולך בראש - 'אחרי קדימה'!

יז.אֲשֶׁר יֵצֵא לְפָנֵיהֶם - "לא כדרך מלכי האומות שיושבים בבתיהם ומשלחים את

חיילותיהם למלחמה, אלא כמו שעשיתי אני (משה רבינו) שנלחמתי בסיחון ובעוג".¹⁰

תנ"ך

הצלחה בשדה הקרב

יג.ו.יִזְזַלְעִי יְהוֹשֻׁעַ אֶת עַמְלֵק וְאֶת עַמּוֹ לְפִי זֹרֵב (שמות יז.יג.)

היחס לאויב אכזרי השש להשמידנו

ו.יאמַר ה' אֵל מִשֵּׁה כָּתַב זֶאת זְכָרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׁים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי מוֹזָה

אֲמוּזָה אֶת זְכָר עַמְלֵק מִתְּנוֹזֹת הַשָּׁמַיִם. (שמות יז.יד.)

תמוזזה את זכר עמלק מתנוזת השמים לא תשכוז. (דברים כה. יט.)

9.בחר לנו אנשים- שמות יז. ט. תרגום יונתן בן עוזיאל ורש"י לפי המכילתא פרשת עמלק

ולפי מדרש תנחומא פרשת בשלח כו.

10.אשר יצא לפנייהם-רש"י על במדבר כז.יז.לפי ספרי סימן קלט.

יג. וַיִּזְכְּרֵנִי – "חתך ראשי גבוריו ולא השאיר אלא חלשים שבהם ולא הרגם כולם. מכאן אנו למדים שעשה על פי הדיבור של שכינה".¹¹

יד. וַיִּשִׂים בְּאַזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ – "צריך לדעת למה נתיחד מאמר זה ליהושע בלבד. ואולי כי לצד (הואיל) שראה יהושע עוצם הכעסת עמלק ותוקפו ולא היה בו כח לעשות בו כליון אלא שהחלישם לבד. ויש בלבו של צדיק (יהושע): איך לא עשה ה' מה שראוי לעשות ברשע זה?! לזה בא ה' להפיג צינתו (להרגיעו) וצוה למשה לאמר לו... כי לא ידאג על הדבר כי בַּזְוָה אֲמַוְּזָה... רמז לנו זמנים שימחה... בימי שאול... בימי מרדכי... לעתיד".¹²

"כתוב אחד אומר: תַּמְוֹזָה אֶת זְכָר עַמְלֵק (דברים כה. יט.) וכתוב אחד אומר: כִּי בַּזְוָה אֲמַוְּזָה אֶת זְכָר עַמְלֵק (שמות יז. יד.) הא כיצד יתקיימו שני כתובים אלו? (מי ימחה את עמלק? הקב"ה או בני ישראל?) אלא -עד שלא 'פשט ידו בכסא' (עמלק נלחם כביכול גם בקב"ה) -תַּמְוֹזָה ומשפּטט ידו בכסא -אֲמַוְּזָה". ובשר ודם יש בו כוח ואפשר שיפשוט ידו בכסא של הקב"ה? אלא על יד שהיה עתיד להחריב את ירושלים שכתוב בה: בָּעֵת הַהִיא יִקְרְאוּ לִירוּשָׁלַם כְּסֵא ה' (ירמיה ג. יז).¹³

עמלק הינו סמל של רשעות ורוע, של עוולה ושחיתות מאז ומתמיד, ולכן המלחמה בו הינה מתמדת, של ישראל ושל הקב"ה כביכול כאחת. הקרב המכריע טרם נערך. (בעת כתיבת שורות אלו בסתיו תשס"ח)

תפקיד ביניים- ריגול ומרגיע לאומי

יהושע בן נון נכלל במשלחת שנים עשר נשיאי ישראל שנשלחו לרגל את ארץ כנען לפני הכיבוש. עשרה מהם מרדו בה' וטענו שאי אפשר לכבוש את כנען, למרות הבטחת ה' שכך יהיה. רק כלב בן יפנה ויהושע בן נון האמינו באמונה שלמה בהבטחת ה':

וַיְהִי־וַיִּשְׁעַ בֶּן נֹון וְכָל־בְּנֵי יִפְנֵה מִן הַתְּרִים אֶת הָאָרֶץ קָרְעוּ בְּגָדֵיהֶם.
זַיֵּאמְרוּ אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עֲבָרְנוּ בָּהּ לְתוֹר
אֶתָּה טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד
ח. אִם זֹפֶץ בָּנוּ ה' וְהִבִּיא אֶתְנוּ אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת וּנְתַנָּה לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר
הוּא זָבֹת זֹכֶל וְדָבֶשׁ
ט. אִךְ בְּ-ה' אֵל תִּמְרְדוּ וְאֶתֶם אֵל תִּירָאוּ אֶת עַם הָאָרֶץ כִּי לֹזְמֵנוּ הֵם
סָר עֲלֵיכֶם
י. מַעֲלֵי־הֶם ו-ה' אֶתְנוּ אֵל תִּירָאֵם (במדבר יד. ו- ט.)

על גורל אוכלוסית דור המדבר נאמר
כִּי אָמַר ה' לָהֶם מוֹת יָמֹתוֹ בְּמִדְבָּר וְלֹא נֹוֹתֵר מִהֶם אִישׁ כִּי אִם כָּל־בְּנֵי יִפְנֵה וַיְהִי־וַיִּשְׁעַ בֶּן נֹון (במדבר כו. סה.).

11. ויחלוש- רש"י על שמות יז. ג. לפי המכילתא פרשת עמלק פרק א. ולפי מדרש תנחומא פרשת בשלח סימן כח.
12. ושים באזני יהושע-אור החיים על שמות יז. יד.
13. תמחה את זכר עמלק- מדרש הגדול התימני על ספר שמות סוף פרשת בשלח סעיף יד.

יהושע בן נון- ראש בני ישראל

העברת השלטון והפיקוד ממשה רבינו ליהושע בן נון
יד. ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימיך לבמות קרא את יהושע והתיצבו
באהל מועד ואצננו וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד
כג. ויצו את יהושע בן נון ויאמר וזק ואמן כי אתה תביא את בני
ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם ואנכי אהיה עמך (דברים לא. כג.)

אחרי מות משה רבינו

א. ויהי אזרי מות משה עבד ה' ויאמר ה' אל יהושע בן נון משרת משה
לאמר

ב. משה עבדי מת ועתה קום עבר את הירדן הנה אתה וכל העם הנה
אל הארץ אשר נתן להם לבני ישראל
(יהושע א. א.ב.)

יהושע בן נון כובש כנען בסערה - 'ראש לכובשים'¹⁴

הבטחת הצלחה בתחום הצבאי המותנית בקיום יעד רוחני

ג. כל מקום אשר תדרך כף רגלכם בו לכם נתתיו כאשר דברתי אל משה
ד. מהמדבר והלבנון הנה ועד הנגה הגדול נהר פרת כל ארץ הזאת ועד הים
הגדול מבוא השמש יהיה גבולכם

ה. לא יתיצב איש לפניה כל ימי זמיה כאשר הייתי עם משה אהיה עמך לא
ארפה ולא אעזבך

ו. וזק ואמן כי אתה תנזיל את העם הנה את הארץ אשר נשבעתי לאבתם לתת
להם

ז. רק וזק ואמן מאד לשמר לעשות ככל התורה אשר צוה משה עבדי אל תסור
ממנו ימין ושמאל למען תשכיל בכל אשר תלך

ח. לא ימוש ספר התורה הנה מפיה והגית בו יומם וכלילה
למען תשמר לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליז את דרכך
ואז תשכיל

ט. הלא צויתיה וזק ואמן אל תערן ואל תזוזת כי עמך ה' אלהיך בכל אשר תלך
(יהושע א. ג.ט.)

זמן הכיבוש

ביום ההוא פרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעה נתתי את הארץ
הזאת (בראשית טו. יח.) – זאת הבטחת הקב"ה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים. עם
הכניסה לכנען, כיבושה והנחלתה לבני ישראל קוימה ההבטחה. במקרא לא נאמר
כמה זמן עבר בין ההבטחה לבין קיומה. זאת למרות שיש בספר יהושע פירוט רב של
נושאים שונים בזיקה לכיבוש.

14. ראש לכובשים-פתיחה למגילת אסתר רבתי י.

יהושע בן נון

לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי זְיִיךָ (דברים טז. ג). חובה זאת היא היסוד של הדיבר הראשון בעשרת הדברות.¹⁵ ורבו מאד המצוות עקב חובה זאת. יציאת מצרים ומתן תורה הינם המאורעות המרכזיים בתולדות ישראל ויסוד היסודות של האמונה. על יציאת מצרים נדרש בעולם ההלכה: "יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו"¹⁶. גם לגבי יציאת מצרים לא צוין זמן האירוע בזיקה לברית בין הבתרים בה חזה אברהם אבינו את המאורע. במקרא נזכר רק הזמן שעבר מיציאת מצרים ועד לחנוכת בית המקדש הראשון ע"י שלמה המלך- 480 שנה.¹⁷ בתלמוד צוין הזמן שעבר מכיבוש כנען ע"י בני ישראל ועד גלות בעקבות חורבן בית המקדש הראשון – 850 שנה.¹⁸

הנתון 850 שנה- חישוב ודרש

שנים	חישוב
480	מיציאת מצרים עד לחנוכת בית המקדש הראשון
- 40	שנות נדידה במדבר
440	מהכניסה לכנען עד לחנוכת בית המקדש הראשון
410	ימי בית המקדש הראשון
850	מהכניסה לכנען עד לחורבן בית המקדש הראשון

דרש

כה.כי תוליד בָּנִים וּבָנֵי בָּנִים וְנִשְׁנָתֶם בְּאֶרֶץ וְהִשְׁזַזְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל תַּמוּנֹת כָּל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֵיךָ לְהַכְעִיסוֹ
נו.הַעֲדִיתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ כִּי אָבִד תֵּאבְדוּן מֵהָר מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרֵשֶׁתָּהּ לֹא תֵאָרִיכֶן יָמִים עֲלֶיהָ כִּי הַשָּׁמַיִם תִּשְׁמְדוּן
(דברים ד. כה.- נו.)

15. עשרת הדברות- שמות כ.ב. דברים ה.ו.

16. יציאת מצרים- יסוד גדול בתורתנו, ספר החינוך מצוה כ"א.

רבו מאד המצוות בזיקה ליציאת מצרים. נזכיר רק מעט מהן. קריאת שמע פעמיים בכל יממה (במדבר טו. מא.) שמירת שבת (דברים ה.טו.). ליל הסדר (שמות יג. ג. ח.) מקרא בכורים בחג

השבועות (דברים נו. ח.) ישיבה בסוכה (דברים כג. מג.). הנחת תפילין (שמות יג. ט. דברים ו. ח.)

17. חנוכת בית המקדש הראשון- מלכים א ו.א.

18. הנתון 850- מסכתות: גיטין פח.א. סנהדרין לח.א. רש"י בקטע "עולא אמר" ערכין יב.ב. רש"י

בקטע "שבעה עשר יובלות מנו ישראל משנכנסו לארץ עד שיצאו". (50 X 17) ערכין יג.א.

סדר עולם רבא פרק יא.

מקום ושנות מיקום המשכן ובית המקדש הראשון

שנים	המשכן
14	בגלגל-
369	בשילה-
57	בנוב ובגבעון-
410	בית המקדש הראשון בירושלים-
850	סך הכל

מסכתות: על המשכן זבחים קיח.ב. על ימי בית ראשון יומא ט.א. רמב"ם יד החזקה הלכות בית הבחירה א. ב. סדר עולם רבא פרק יא.

וְזוֹשֵׁנְתָם - המלה פורשה ע"י חז"ל בפשט ובדרש:

פשט - השורש ישן, ותיק. "היותכם ישנים בארץ ותשבו לבטח"¹⁹

דרש - גימטריא של המילה - 852¹⁹

בני ישראל אמורים היו לגלות בגלל חטאיהם כעבור 852 שנה מעת הכנסם לכנען -

כפי הגימטריא של המלה **וְזוֹשֵׁנְתָם** - ואז היה מתקיים בהם המשך הפסוק **אָבָד**

תֵּאבְדוּן מִיַּהַר מֵעַל הָאָרֶץ, אך הקב"ה עשה עמהם חסד והגלה אותם שנתיים

לפני הזמן היינו כעבור 850 שנה כדי שלא יאבדו.

במהלך הדורות נעשו נסיונות שיחזור של תאריכי יציאת מצרים והכניסה לכנען,

בזיקה לתאריכים אחרים, ע"י חכמי ישראל שעסקו בכרונולוגיה²⁰. במאות השנים

האחרונות חקרו ודרשו בכך היסטוריונים מקצועיים שהציעו תאריכים שונים בטווח

של מאות שנים.

בעם ישראל מקובלים היום שני סוגי תאריכים, בעולם התורני- המכונה 'לבריאת

העולם' והרגיל בעולם האקדמי ובציבור- המכונה לספירה. (נקרא לו 'ספירת העמים'

ובקיצור 'לספירה'. כל התאריכים להלן הינם לפני ספירת העמים).

ננסה לדלות טיפה מן הים לצרף שיטות ולהציע אומדן של **תאריך יציאת מצרים**

ובזיקה **תאריך הכניסה לכנען** (לפי שני התאריכים) .

1. לפי הספר סדר עולם רבא²⁰ **תאריך יציאת מצרים - 2,450 לבריאת העולם, היינו**

1,311.²¹

בתחילת שנת התשס"ח- ('לבריאת העולם') עברו מאז 3,318 שנה (3,318 = 2,450 - 5,768)

בסוף שנת 2,007- (לספירה) עברו מאז 3,318 שנה (3,318 = 2,007 + 1,311) .

במדבר נדדו בני ישראל 40 שנה הרי שהכניסה לכנען היתה בשנת 1,271

(1,311 - 40 = 1,271) .

2. צרוף נתוני המקרא והמחקר ההיסטורי

חנוכת בית המקדש ע"י שלמה המלך- 480 שנה לאחר יציאת מצרים (במקרא)

המלכת שלמה המלך בשנת 970 (במחקר ההיסטורי)

נדידת בני ישראל במדבר 40 -

יציאת מצרים 1,410

הפחת נדידת בני ישראל במדבר 40

שנת הכניסה לכנען 1,370

וְזוֹשֵׁנְתָם - פשט- רמב"ן על הפסוק.

דרש - גימטריא של המילה - 852 (852 = 6 + 50 + 6 + 300 + 50 + 400 + 40) .

20. כרונולוגיה - חכמי ישראל עסקו בכך בכל הדורות. הספר הבסיסי הראשון בנושא הינו 'סדר

עולם רבא'. הספר חובר ע"י התנא יוסי בן חלפתא, מתלמידי רבי עקיבא, לערך בשנת 200 לספירה.

תחילתו של הספר במנין היצירה וסופו בחובן בית שני. ספר זה הוא הבסיס למנין השנים בלוח

העברי. בתלמוד מצוטט ספר זה רבות (לדוגמא- מסכתות: שבת פח. א. (יציאת מצרים) ראש השנה

יא. ב. מגילה יא. ב. נזיר ה. א. עבודה זרה ט. א.) . **ברש"י** מצויים חישובים מפורטים במסכתות:

עבודה זרה ט. א. - ב. י. א. כל הקטעים מ- "שית שנין" עד "ואנן השתא" ערכין יב. א. ב. בקטע "ואי

אתה יכול לומר". **בתוספות**- במסכתות: עבודה זרה ט. א. בקטע "וגמירי" ט. ב. כל הקטעים.

ערכין יב. א. בקטעים מ- "אי הכי" עד- "י. ב. בקטע " הנך".

בספרו של אברהם אריה עקביא 'סדר הכרונולוגיה של ההיסטוריה העברית' (הוצאת יזרעאל

שרברק ת"א משנת תש"ג 1943) יש דיון בספרות הכרונולוגית בכלל ורשימת סופרים שחיברו

ספרים בנושא. **21. ראה ספרו של א. א. עקביא פרק האלף השלישי עמ' 54.**

3. צרוף נתוני התלמוד והמחקר ההיסטורי

מיציאת מצרים עד לכניסה לכנען- 40 שנה (במקרא)	
מהכניסה לכנען עד חורבן בית המקדש הראשון-	850 שנה (בתלמוד)
חורבן בית המקדש הראשון בשנת-	586 (במחקר ההיסטורי)
יציאת מצרים	1,476
הפחתת נדידת בני ישראל במדבר	40
שנת הכניסה לכנען	1,436

שיטה 1 מבוססת על מסורות עתיקות יומין שהסבירות למהימנותן גבוהה. שיטות 2 - 3 שהצענו נשענות על מחקרים שחוקריהם חלוקים בדעותיהם וגם תקיפות הביסוס המדעי אינו חד משמעי. ובכל זאת ההבדל בין שיטה ולבין השיטות 2 ו- 3 הינו 100 שנה בלבד. הבדל שאינו משמעותי בהתחשב בכך ששתי השיטות המחושבות שהצענו, שתוצאותיהן זהות, הינו צרוף נתונים שהפער ביניהם רב. לדעתנו, התאריך המדויק ידוע רק לבורא עולם. לפי שיטות מחקר שונות, יציאת מצרים היתה במאות ה- 13 או ה- 14 לפני הספירה ויש שנקבו בתאריך מדויק- שנת 1,220.²²

המצב הגיאופוליטי באזור

הרמטכ"ל יהושע בן נון והפיקוד העליון של צבא בני ישראל היו מודעים לכך שיצטרכו להילחם עם עממי כנען שצבאם מורכב מחיילים ענקי קומה ועם אוכלוסייה אזרחית היושבת בערים מבוצרות היטב.²³ את זה ראה יהושע כאשר היה מרגל בכנען. אך ספק אם הביאו בחשבון אפשרות לחימה בשתי חזיתות נוספות עם צבאות אדירים, בצפון-החיתים ובדרום- המצרים. רק ניסי נסים יכלו להכריע את הכף לטובת בני ישראל בהתמודדות צבאית כזאת, במידה ובני ישראל היו צריכים להתנסות בכך.

אמנם המקרא אינו מספר על נס ההצלה מלחימה בשתי החזיתות הנוספות, אך אין זה דרכו של המקרא לספר על הנסים הנסתרים הקורים לעם ישראל. על כך כתב הרמב"ן:

"הנסים הנסתרים שכל התורה מלאה מהם".²⁴

"ומן הניסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה. שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם".²⁵

22. תאריכי יציאת מצרים- אנציקלופדיה עברית כרך כ עמ' 188 ערך יציאת מצרים

23. הכנענים - דברים ט. א. ב.

24. על נסים, רמב"ן - על ויקרא כו. י.

25. על נסים, רמב"ן - על שמות יג. טז. ועל: בראשית יז. א. מו. טו. ובנוסף - שמות ו. ב. ובהקדמה לספר איוב.

בצפון- החיתים²⁶

עם זה ממוצא אינדיאני- אירופי יש עליו מידע ארכיאולוגי-היסטורי החל מתחילת האלף השני לפני הספירה. הם שלטו באנטוליה (כיום טורקיה) וחלק מהם שכנו בכנען, לכן החיתים נימנו בין שבעת עממי כנען. בעת כניסת בני ישראל לכנען היה עם זה אחד מהכוחות השליטים במזרח הקרוב. הם השתלטו על אסיה הקטנה, על סוריה והגיעו עד ארמניה. גם פרעה המצרי העדיף לא להלחם עמם. על החיתים מלך אחד המצביאים הגדולים במזרח הקרוב- שפללימש (בשנים 1,380 - 1,350 לפני הספירה) ואחריו שמרשלי (בשנים 1,350 - 1,314 לפני הספירה). למרות עוצמתה הצבאית של הממלכה החיתית, ממלכה זאת לא באה לעזרת בני עמה תושבי כנען.

בדרום- המצרים²⁷

לפי מידע ארכיאולוגי-היסטורי המצרים שלטו בכנען במשך דורות רבים, בתקופת האבות ובימי שעבוד בני ישראל במצרים. בני ישראל הכירו את עוצמת הצבא המצרי בתקופת ישיבתם במצרים ולאחרונה, ליד ים סוף, כאשר סכנת השמדה היתה צפויה לכל בני ישראל, וגם משה רבינו לא מצא כל פתרון להצלה והוא פנה בזעקות לקב"ה בבקשת עזרה. לקראת הכניסה של בני ישראל לכנען-בימי שלטון פרעה אמנחותפ³ (1,417-1,379 לפני הספירה) התרופף השלטון המצרי בארץ. בארכיון הממלכתי של הפרעונים שנתגלה בתל אל עמארנה שבמצרים מצויות, בין השאר, מאות אגרות שרובן תחנוני מלכי כנען לפני פרעוני מצרים שיושעו מאיום הכיבוש הישראלי. עזרה לא באה לעממי כנען.

פרשנות המקרא על העדר עזרה צבאית לתושבי כנען

יש אשר אדון עולם מצוה על שינויים מפליגים בהיסטוריה, וכדי לא להפריע את ביצוע התיכנון הא-לוהי של מהלך הענינים הוא נוטל את יכולת ההחלטה הנבונה משליטים למיניהם, חזקים כחלשים.

26. החיתים בכנען

נימנו בין שבעת עממי כנען שבני ישראל אמורים לרשת, כפי שהובטח לאברהם אבינו בברית בין הבתרים. (בראשית טו. כ. שמות לד. יא. דברים ז. א. נחמיה ט. ח.) .

הממלכה החיתית באנטוליה (טורקיה):

האנציקלופדיה העברית כרך יח. ערך חתים עמ' 255 - 257 .

Encyclopaedia Britannica Micropaedia 1975 V.5 PP.67-68

המאמרים להלן מתוך הספר 'ההיסטוריה של עם ישראל האבות והשופטים' הוצאת מסדה תשכ"ז. ש.א. ליאונסטס- כתבי אוגרית עמ' 10' . א.מלמט - דמדומי השלטון המצרי עמ' 142 - 144 . חורבן ממלכה זאת היה בשנת 1,200 לפני הספירה. ראה אטלס טיימס לתולדות העולם מהדורה עברית בהוצאת כרטא 1979 לוח כרונולוגי במבוא.

27. שלטון מצרי בכנען

רקע כללי- האנציקלופדיה העברית כרך כ. ערך כנען עמ' 931 .

מדריך ישראל, אנציקלופדיה שימושית לידיעת הארץ כרך ח. עמ' 21.

כל המאמרים להלן מתוך הספר 'ההיסטוריה של עם ישראל האבות והשופטים'

ב. מזר - ההשתלשלות ההיסטורית עמ' 127 - 138.

א.מלמט- דמדומי השלטון המצרי עמ' 139 - 140 . 'מנדלסון- החברה והכלכלה עמ' 148 .

בקשות מושלי כנען מהמצרים לסיוע צבאי:

בתל אל עמארנה שבמצרים גילו בשנת 1887 ארכיון ממלכתי של פרעונים (אמנחותפ 3 - 4) שמלכו, לפי אומדנים, ביובל שנים (1,417 - 1,360). מהאגרות ניתן ללמוד על שלטון מצרי בכנען ועל בקשות סיוע של מושלי כנען.

האנציקלופדיה העברית כרך כו. ערך עמארנה תל עמ' 872 - 873 .

בספר 'היסטוריה של עם ישראל'. על בקשת עזרה מצרית של מושל ירושלם הכנעני ראה מ.גרינברג, ח' ברו (ח' פירו) העברים עמ' 95 .

אטלס דעת מקרא, פרק הארץ בימי הכיבוש עמ' 128 . הוצאת מוסד הרב קוק תשנ"ג.

מפרעה מלך מצרים

וַאֲנִי אֶקְשֶׁה אֶת לֵב פְּרַעֲהוּ וְהִרְבִּיתִי אֶת אֶתְתֵי וְאֶת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם (שמות ז.ג).
וַיִּזְזַק ה' אֶת לֵב פְּרַעֲהוּ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה (שמות ט.יב).

מסיחון מלך חשבון

וְלֹא אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֹשְׁבֹן הָעֵבְרָנוּ בּוֹ כִּי הִקְשֶׁה ה' אֶל- לִהְיֶה אֶת רוּזוֹ וְאֶמְצָא אֶת לִבָּבוֹ לְמַעַן תִּתֶנּוּ בְיָדִי כִּיּוֹם הַזֶּה (דברים ב. ל).

ממלכי כנען

כִּי מֵאֵת ה' הִיָּתְתָה לְזִזְקָא אֶת לִבָּם לְקַרְאֵת הַמְלֻזָּמָה אֶת יִשְׂרָאֵל לְמַעַן הַזְרִימָם לְבַלְתֵּי הֵיּוֹת לָהֶם תְּזוּזָה כִּי לְמַעַן הַשְּׁמִימָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה (יהושע יא.כ).

משליטים שבכל דור ודור

לֵב מֶלֶךְ בְּיַד ה' עַל כָּל אֲשֶׁר יִזְפֹּץ יִטָּוֵן (משלי כא.א).

נתונים על יעד הכיבוש

כנען כמושג גיאוגרפי וכמושג מדיני - לאומי אינו חד משמעי. המושג הגיאוגרפי כלל שטחים שלאחר מכן נקראו בשם ארץ ישראל. גבולות שטחים אלו לא הוגדרו חד משמעית וסופית לא במקרא ולא בהלכה. עממי כנען מעולם לא הקימו ממלכה או ארגון מדיני אחיד. בכנען היו שליטים מקומיים שנקראו 'מלכים'. שטחה של עיר כנענית לא עלה על כמה עשרות דונמים, חוץ מחריגים כמו חצור. האוכלוסיה בישוב כנעני ממוצע הסתכמה באלפים בודדים²⁸. כאמור לעיל, הכנענים היו משועבדים למצרים.

הבטחת הקב"ה - מתן נחלאות והכנעת עמים

בברית בין הבתרים עם אברהם אבינו-המרחב מנהר מצרים עד נהר פרת בו שכנו עשרה עממים.²⁹

לקראת הכניסה לארץ- הבטחה לבני ישראל להכנעת עממי כנען: ששה או שבעה עממים.³⁰

גבולות כנען המערבית- ועבר הירדן המזרחי- צוינו חלקית³¹.

מילוי הבטחת הקב"ה-ציון גבולות הנחלאות בכנען המערבית שנכבשו וחולקו לשבטים.³²

גבולות הארץ במקרא ובהלכה- מקומות בהם חייבים להפריש תרומה, מעשר, ולקיים שמיטה ויובל.³³

28. אוכלוסיה בעיר כנענית: שכם-שני בני יעקב חיסלו את כל הזכרים בעיר. בראשית לד. כה. - כו. העי- כל אוכלוסית העיר, בכל הגילים, מנתה 12,000 תושבים. (יהושע ח. כה).

ראה בספר 'היסטוריה של עם ישראל' כנ"ל, י. ידין- דרכי המלחמה באלף השני לפסה"נ עמ' 170 .
29. עממי כנען בברית בין הבתרים- בראשית טו. יח. -כא.

30. עממי כנען לקראת הכניסה לארץ: ששה עממים- שמות כג. כג. שבעה עממים- דברים ז.א.

31. גבולות כנען: המערבית- שמות כג.לא. במדבר לד. א. -יב. עבר הירדן המזרחי- במדבר לב. ג-ד.

32. גבולות הנחלאות בכנען המערבית- יהושע פרקים טו. - כא.

33. גבולות הארץ- אטלס דעת מקרא, הוצאת מוסד הרב קוק תשנ"ג. פרקים- הארץ לגבולותיה עמ' גבולות ארץ כנען עמ' 50, הארץ בימי הכיבוש' עמ' 128 .

ספר בראשית, דעת מקרא, מפורש בידי יהודה קיל. מבוא פרק ד. ארץ כנען לגבולותיה עמ' 54 - 66 71 - 73. הוצאת מוסד הרב קוק תשנ"ז.

האנציקלופדיה התלמודית כרך ב ערך ארץ ישראל- גבולות קטעים א. -ט. עמ' קצ"ט- רל"ג
האנציקלופדיה העברית כרך ו' עמ' 27 -31, כרך כ. עמ' 931.

הרשאה א-לוהית לכיבוש כנען
יש עמים שזכות הקיום שלהם פגה והם נעלמו. כגון, כל העמים במזרח
הקרוב, כולל מעצמות כמו אשור, בבל, פרס ומצרים. עמים רחוקים מאזור
זה כמו האצטקים במקסיקו והאינקה בדרום אמריקה. רק הקב"ה קובע
זאת, כפי שהוא קובע גורל קבוצות בני אדם הנהרגים בפגעי טבע, או
גורל בני אדם בודדים המחוסלים בכל צורה.

"ומה טעם פתח בבראשית? (למה נפתחה התורה בסיפור ראשית העולם?)
משום: כִּזְוֹן בְּעֵשְׂרֵי הַיָּדִים כְּלַעְבוּ לְהַתַּת לָהֶם זְוֹלָת גֹּיִם (תהילים קיא. ו.) שאם
יאמרו אומות העולם לישראל: ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים (עממי
כנען), הם אומרים להם: כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר
בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".³⁴

הכנות למלחמה

הנתונים על הצבאות הנלחמים

יתרונות בני ישראל

נקודת הפתיחה

בטחון בלתי מעורער בתשועת ה' שהעלה למרומים את מורל המנהיגים, המפקדים
והלוחמים.

ההשלכות- 'אין סומכים על הנס'³⁵ ולכן

1. מודיעין טוב

משלוח מרגלים לערים³⁶- יריחו והעי.

2. טיב כח אדם

צבא גדול מאורגן בצורה מעולה על ידי מצביא בחד עליון- יהושע בן נון.
אימון רב ונסיון קרבי עשיר ממלחמות קודמות³⁷ שנוהלו עם עמלק, עם סיחון מלך
האמורי, עם עוג מלך הבשן, עם מדין.

3. סוגי הנשק

מצוידים היטב בנשק שלל ממלחמות קודמות, אך חסרים חיל פרשים ומרכבות.

4. שיטת הלחימה- קביעת שדה המערכה

החונן לאדם דעת תיכנת את מוחו של יהושע בן נון לפעול לפי הכלל: פִּי
בְּתוֹזְבוֹלוֹת תַּעֲשֶׂה לָךְ מִלְחָמָה (משלי כד. ו.). כך ניהל קרבות, וה' צבאות א-להי
מערכות ישראל עזר לו.

34. פתיחת רש"י לתורה- בראשית א.א.

35. אין סומכים על הנס - מסכתות: פסחים סד.ב. קדושין לט.ב. לא בכל יום מתרחשים ניסים-
פסחים נ.ב.

36. משלוח מרגלים- יריחו יהושע פרק ב. העי יהושע ז. ב.ג.

37. נסיון קרבי ממלחמות קודמות: בעמלק- שמות יז. ח.- יג., בסיחון מלך האמורי- במדבר כא.
כא.-לא, בעוג מלך הבשן במדבר כא. לג.- לה.- במדין במדבר לא. א.- יב.

עקרונות האיסטרטגיה של יהושע בן נון

4.1 אופן ניהול קרבות- יהושע לא תקף חזיתית ערים מבוצרות ולא ערך עליהם מצור ממושך גם בגלל העדר ציוד מתאים לתקיפת חומות בצורות וגם כדי לא לעייף ולהתיש את כוחותיו במערכות ממושכות. הוא העדיף מלחמות בזק מהירות והכרעת מערכות בשדות קרב. תמיד נטל יזמה בפתיחת הקרב ופעל בהפתעה, בערמה ובתחבולות רבות בהטמנת מארבים לאויב. ידע היטב לקרוא את מפת הקרב, ובהתאם הסתגל לנסיבות ולשינויים במהלך הקרב. והקב"ה סייע בידו.³⁸ "אמר הקב"ה: מה אני מטריח על בני כל זאת לצור על כל עיר ועיר? נתן בלב כל אנשי המלחמה לצאת מן העיירות ונתקבצו כולם למקום אחד ושם נפלו ומשם הלכו ישראל אל הערים ואין עומד לנגדם כי אין שם איש אלא נשים וטף.³⁸

4.2 הפרדת כוחות אויב כדי למנוע ריכוזים עוינים רבי עצמה. החדירה לכנען באזור יריחו איפשרה כיבוש מהיר של מרכז הארץ, שהיה דל ישוב, והפרדת כוחות בין ישובי הצפון לבין ישובי החוף, אשר שניהם היו חמושים היטב.³⁸

כשלים של הכנענים:

נקודת הפתיחה:

תדהמה ואזלת יד שהורידו לשפל את מורל ההנהגה והלוחמים.

וַיְהִי כַשְׁמוֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר עַל

הַיָּם אֶת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עֵבֶרם וַיִּמַּס לְלִבָּם וְלֹא הָיָה בָּם עוֹד רוּז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל (יהושע ה. א.)

ההשלכות:

1. העדר מודיעין, בשלב הראשון- עם הכניסה לארץ נימולו כל הגברים הישראלים כדי שיוכלו להקריב קרבן פסח.³⁹ במידה והכנענים היו יודעים זאת היו יכולים לחסל את כח הלחימה העברי כפי שחיסלו שמעון ולוי את הגברים בשכם לפני מאות בשנים.⁴⁰

2. נחיתות באירגון הכח ובשיטת הלחימה

צבא מסורבל המסתגר בערים מבוצרות היטב. המפקדים הפעילו את כוחותיהם בקרב 'לפי הספר'. צבא חסר יזמה שאינו ערוך להפעיל גורם הפתעה על אויב ואינו מכיר יתרון טאקטי לשם שיבוש יכולת הלחימה של האויב.

3. סוגי הנשק

בעיקר נשק קונבנציונלי, אך לחלק מצבאות הכנענים, בעיקר בחצור שבצפון, היו חיל פרשים ומרכבות מלחמה שלא היו לבני ישראל.

4. פיצול כוחות

עממי כנען לא רק שלא התאחדו להילחם עם בני ישראל לפני הפלישה, אלא גם המשיכו להתכתש אלו באלו, לפני הפלישה הישראלית- ואחריה. לפני- אדוני בזק, מלך עיר בדרום ירושלים, ניצח 70 ממלכי כנען. השפילם בכך שקיצץ את בהונות ידיהם ורגליהם ואילצם ללקט אוכל תחת שולחנם. הוא נהרג בקרב עם בני ישראל.⁴¹ אחרי הפלישה- מלחמת חמשת המלכים בגבעון. (ראה להלן)

38. ניהול קרבות בשטח פתוח- רש"י על במדבר כא. כג. האנציקלופדיה העברית כרך יט. ערך יהושע עמ' 238.

39. בכניסה לכנען- ברית מילה לשם הקרבת קרבן פסח, יהושע ה. ב.- יא.

40. חיסול הגברים בשכם- בידי שמעון ולוי, בראשית לד. כב.- כו.

41. אדוני בזק- שופטים א.ה.- ז.

יהושע בן נון

על איחוד דיברו גבוהה פה אחד, אך בשטח לא נעשה הרבה
אִוִּיהִי כְשִׁמְעַ כָּל הַמְּלָכִים אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּהָר וּבְשִׁפְלָה
וּבְכָל זֶזֶף הַיָּם הַגָּדוֹל

אֶל מוֹל הַלְּבָנוֹן הַזֹּתִי וְהָאֲמָרִי הַכְּנַעֲנִי הַפְּרִזִּי הַזֹּזִי וְהַיְבוּסִי
בַּיְתִּיקָבְצוּ יִזְדְּרוּ לְהִלָּזֵם עִם יְהוֹשֻׁעַ וְעִם יִשְׂרָאֵל פֶּה אֶזְדָּר
(יהושע ט. א.ב. ראה גם יהושע יא. א. - יד.)

בספר יהושע צוינו רק שני איחודים שנעשו לאחר שספגו מפלות- חמישה מלכים
בראשות מלך ירושלים, ומלכים שונים בראשות יבין מלך חצור.

בספר יהושע כלולה רשימת שלושים ואחד מלכים שהוכו וערי הממלכה
שלהם נכבשו בידי בני ישראל.

להלן התפלגות רשימת ערי הממלכה לפי נושאים:

1. תאור מפורט של נפילת שתי ערים כנעניות. עיר אחת נפלה בדרך נס
ללא לחימה (יריחו) ועיר אחת (העי) נכבשה במלחמה.

2. שבע ערים בנות ברית שנכבשו בקרבות, שתוארו בפרוטרוט:

ברית מלכי הדרום, בראשות אדני צדק מלך ירושלים: 1. חברון 2. ירושלים 3. ירמות
ברית מלכי הצפון: בראשות יבין מלך חצור: 1. אכשף 2. חצור 3. מדון 4. שמרון
מראון

3. שש ערים שנכבשו בקרבות, אך ללא תיאור מפורט של הקרבות:

1. מקדה 2. לבנה 3. לכישה 4. גזר 5. עגלון 6. דביר

4. שש עשרה ערים שעל כיבושן לא סופר מאומה:

1. אפק 2. בית אל 3. גדר 4. גוים 5. גלגל 6. דור 7. לנפת דור 8. חרמה 9. יקנעם לכרמל
10. מגידו 11. עדלם 12. ערד 13. קדש 14. תפוח 15. תרצה 16. תענך

התחלת מבצע הכיבושים של כנען

יריחו-העיר הראשונה שנפלה בידי ישראל בדרך נס, ללא תקדים בכל תולדות
מלחמות ישראל, לא בעבר ולא לאחר מכן. אופן תיפקוד הכח הישראלי-הקפות.
בראש הכח נושאים הכהנים את ארון הברית. שבעה כהנים ובידי כל אחד מהם
שופר, יחד עם קבוצת חיילים, סבבו את העיר פעם אחת במשך ששה ימים. ביום
השביעי סבבו את העיר, באותו הרכב, שבע פעמים וביום השביעי, היינו בשבת, נפלו
חומות העיר. הכח הישראלי פלש לעיר והשמיד: וְהָעִיר שָׂרְפוּ בְּאֵשׁ וְכָל אֲשֶׁר
בָּהּ רֶק הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב וְכָלִי הַנְּזוֹשֵׁת וְהַבְּרֹזֶל נָתַנוּ אוֹצֵר בַּיִת ה' (יהושע ו.
כד.)

נפילת העיר הכנענית הראשונה הכה בהלם את הנכבשים ואת הכובשים גם
יחד. הכובשים לא ירו אף חץ ולא הפעילו שום סוג נשק. הקפות (וּסְבָתָם) ותקיעת
שופר (יְרִיעוּ) הפילו את חומות העיר (יהושע פרק ו.).

רק אדון עולם יודע את הקשר בין העובדות דלהלן: בזיקה לנפילת העיר מופיע
המספר שבע- שבעה כהנים, שבעה שופרות, שבעה ימי הקפות, שבע הקפות ביום
השביעי, היום השביעי-שבת, בו נפלה העיר⁴². המספר שבע הינו רב משמעות במקרא.
יצוין כי יריחו הוא הישוב העירוני הקדום ביותר בתולדות אנוש המוקף חומה
שנתגלה עד כה.⁴³

42. כיבוש יריחו בשבת- רמב"ם יד החזקה ספר זמנים הלכות שבת ב.כה.

43. יריחו- אטלס טיימס, ראה הערה 26. האינצקלופדיה העברית כרך כ ערך יריחו עמ' 384.

מדריך ישראל, אנצקלופדיה שימושית לידיעת הארץ הוצאת כתר 1979 עמ' 94.

שני חרמים" הטיל יהושע על יריחו מיד לאחר כיבושה
א. אין לקחת שלל

יז. וְהִיטָה הָעִיר זֹרֵם הַיָּא וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ לְ- ה'...

ית. וְרַק אַתֶּם שְׁמַרוּ מִן הַזֹּרֵם פֶּן תַּזְרִימוּ וּלְקַזְזֶתֶם מִן הַזֹּרֵם וּשְׂמֹתֶם
אֶת יִשְׂרָאֵל

לזֹרֵם וְעִכְרֶתֶם אוֹתוֹ

יט. וְכָל כֶּסֶף וְזָהָב וְכָלִי זָוֹשֶׁת וּבְרֹזֶל קֹדֵשׁ הוּא לְ- ה' אוֹצֵר ה' יָבוֹא
(יהושע ו. יז.-ט.)

ב. אין לבנות את יריחו מחדש. המפר- יקולל

וישָׁבַע יְהוֹשֻׁעַ בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר אָרוּר הָאִישׁ לְפָנַי ה' אֲשֶׁר יִקְוֶם
וּבָנָה אֶת הָעִיר

הַזֹּאת אֶת יְרִיזוֹ בְּבָכְרוּ יִסְדָּנָה וּבְצַעֲרֵרוּ יֵצִיב דְּלִתֶיהָ (יהושע ו. כו.).

שני החרמים הופרו. הראשון מיד לאחר הכיבוש, השני כעבור ארבע מאות שנה
(ראה להלן על חיאל בית האלי).

א. הפרה ראשונה- לקיחת שלל

חוטא אחד, קצף על הרבים

אדם בשם עכן הסתנוור מהשלל הרב שנפל בידי צבא ישראל לאחר נפילת יריחו
והוא מעל וגנב מהשלל.

וימַעְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַל בַּזֹּרֵם וַיִּקְזוּ עֵכָן בֶּן כְּרִמִּי בֶן זְבַדִּי בֶן זְרוּז
לְמִטֵּה יְהוּדָה מִן הַזֹּרֵם וַיִּזֹּר אֵף ה' בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל (יהושע ז.א.)

השלכה מידית

בני ישראל מנסים לכבוש את העי ונכשלים (ראה להלן).

ה' מתגלה ליהושע מסביר לו את סיבת הכשלון ומצוה

יא. וְזוֹטָא יִשְׂרָאֵל וְגַם עָבְרוּ אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתָם וְגַם לְקַזְזוּ מִן

הַזֹּרֵם וְגַם גָּנְבוּ וְגַם כִּזְזוּ וְגַם שָׂמוּ בְּכַלְיֵהֶם

יב. וְכֹלָא יִכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְקוֹם לְפָנַי אִיבִיֵהֶם עֶרְף יִפְּנוּ לְפָנַי אִיבִיֵהֶם כִּי

הָיוּ לזֹרֵם לֹא אוֹסִיף לְהִיזוֹת עִמָּכֶם אִם לֹא תִשְׁמְדוּ הַזֹּרֵם מִקֶּרְבְּכֶם

ה' מצוה ליהושע להטיל גורל ולגלות את המועל

יד. וְנִקְרְבֶתֶם בַּבֶּקֶר לְשִׁבְטֵיכֶם וְהָיָה הַשֵּׁבֶט אֲשֶׁר יִלְכְּדֶנּוּ ה' יִקְרַב

לְמִשְׁפְּחוֹת וְהַמִּשְׁפָּחָה אֲשֶׁר יִלְכְּדָנָה ה' תִּקְרַב לְבָתֵּימָהּ וְהַבַּיִת אֲשֶׁר

יִלְכְּדֶנּוּ ה' יִקְרַב לְגַבְרֵימָהּ

טו. וְהָיָה הַגִּלְכָּד בַּזֹּרֵם יִשְׂרָף בְּאֵשׁ אוֹתוֹ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ כִּי עָבַר אֶת

בְּרִית ה' וְכִי עָשָׂה גְבֻלָה בְּיִשְׂרָאֵל

(יהושע ז. יא.-טו.)

44. חרם, משמעויות- 1. השמדת עבודה זרה והקשור בכך (דברים ז. כו.). 2. הקדש לגבוה בנדר (ויקרא כז. כה.). 3. הוצאה להורג ע"י בית דין (שמות כה. יט.). 4. השמדת אוכלוסיה (ישעיה לד. ב.).

עכן מודה שחטא ומעל
העונש לחוטא

כד.ו.יקוז יהושע את עכן בן זרוז ואת הכסף ואת האדרת ואת לשון
הזהב ואת בגיו ואת בגתיו ואת שורו ואת זמרו ואת צאנו ואת אהלו
ואת כל אשר לו וכל ישראל עמו ויעלו אתם עמק עכור
כה.ויאמר יהושע מה עברתנו יעפרה ה' ביום הזה וירצמו אתו כל
ישראל אבן

וישרפו אתם באש ויסקלו אתם באבנים
כו.ויקימו עליו כל אבנים גדול עד היום הזה וישב ה' מזרון אפו
על בן קרא שם המקום ההוא עמק עכור עד היום הזה
(יהושע ז.כד. - כו.)

יהושע בן נון

לפי פשט הכתובים נראה שהוצאו להורג גם בניו ובנותיו של עכן. אך רבותינו המעמיקים בכתובים פרשו שרק עכן הוצא להורג, זה נלמד מהכתוב: וַיִּקְיָמוּ עָלָיו כָּל אֲבָנִים גְּדוֹלֹת (יהושע ז. כה. - כו.) רק אותו רגמו ורק עליו הקימו גל אבנים.

כך פרשו פרשני המקרא - רש"י, רד"ק ורלב"ג - על סמך התלמוד⁴⁵ "אם הוא חטא - בניו ובנותיו מה חטאו?... אלא לרדותן"⁴⁵ לרדותן - שיראו את קלקולו ויזהרו בעצמן ולא יוסיפו למעול בחרם."⁴⁵ וַיִּשְׁרְפוּ אֹתָם בְּאֵשׁ וַיִּסְקְלוּ אֹתָם בְּאֲבָנִים - הראוי לשריפה - לשריפה, הראוי לסקילה - לסקילה.⁽²⁷⁾ הראוי לשריפה - כסף זהב ובגדים. הראוי לסקילה - הוא, שורו ובהמותיו⁴⁵

העונש לכלל ישראל - כשלון בכיבוש העי (ראה להלן) .

ב.הפרה שניה - בנית יריחו⁴⁶

כעבור 400 שנה לאחר שבועת יהושע בן נון עבר הקבלן חיאל בית האלי על השבועה ובנה את יריחו. עם יסוד העיר מת אבירם בנו הבכור. במהלך הבניה מתו עוד מבניו. אך הקבלן לא רצה להסיק מסקנות ולחדול מהבניה. עם סיום הבניה מת שגוב צעיר בניו. אליהו הנביא והמלך הרשע אחאב (מלך על עשרת השבטים בשנים 873 - 852 לפני הספירה) באו לנחם את הקבלן האבל. בשיחה שהתנהלה בין האבל ומנחמיו טען המלך שאין ערך לשבועת יהושע בן נון שכן שבועת משה רבינו שעבודת כוכבים תגרום לעצירת גשמים - ככתוב: וְסָרְתָם וְעַבְדְּתָם אֱלֹהִים אֲזָרוּרִים וְהִשְׁתַּזְזוּ וַיִּתֶּם לָהֶם וַיִּזְרְהוּ אִפְּ ה' בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה בְּמִטֶּר (דברים יא. טז. - יז.) - לא התקיימה, כי הרי אחאב הקים עבודה זרה על כל תלם ותלם בממלכתו והגשמים ממשיכים לרדת, אזי למה תתקיים שבועת יהושע בן נון תלמיד משה רבינו לגבי בנין יריחו? מיד נשבע אליהו הנביא: זֶה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עַבְדְּתָי לְפָנָיו אִם יִהְיֶה הַשָּׁמַיִם הָאֵלֶּה טָל וּמָטָר כִּי אִם לְפָנֵי דְבָרֵי. (מלכים א יז. א.) ואכן שבועת אליהו הנביא גרמה לעצירת הגשמים שנמשכה שלוש שנים.⁴⁷

המשך מבצע הכיבושים - תבוסה

העי, סבוב ראשון - צו ה' ליהושע

א. וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ אֲל תִּירָא וְאֵל תִּירָא וְאֵל תִּנְזָת קִוּז עֲבָרָה אֵת כָּל עַם הַבְּלִזְזִי וְקוּם עָלֶיהָ

הָעִיר רָאה נִתְתִּי בְיָדְךָ אֵת מִלְחָה הָעִיר וְאֵת עַמּוֹ וְאֵת עִירוֹ וְאֵת אֶרְצוֹ בְּעֵשִׂית לְעִי וְלַמְלָכָה כַּאֲשֶׁר עֲשִׂית לְיִרְיֹזוֹ וְלַמְלָכָה רַק עֲלִלָה וּבְהִמָּתָה תִּבְּזוּ לְכֶם

שִׁים לְךָ אַרְבַּב לְעִיר מֵאֲזֹרֵיהָ

(יהושע ח.א.ב.)

תחילת הכיבוש בפעולת מודיעין. המרגלים שנשלחו מדווחים שמספיק כח של 2,000 עד 3,000 חיילים כדי לכבוש את העיר. ואכן יהושע שולח 3,000 חיילים כאשר אנשי העי יוצאים נגדם הישראלים בורחים, לאחר שנפלו מהם בסך הכל 36 חיילים. היתה זאת המלחמה הראשונה של הישראלים והיא הסתיימה בכשלון.

45. ענישת עכן - מסכת סנהדרין מד.א. רש"י בקטעים "לרדותן" "הראוי לשריפה" הראוי לסקילה". ראה גם סנהדרין מג. ב. משנה וגמרא .

46. חיאל בית האלי - מלכים א טז. לד. מסכת סנהדרין קיג. א. רש"י בקטעים מ - " וישבע יהושע" עד "ולא שביק מיטרא מזל" רעב בשומרו, עצירת גשמים - מלכים א יז.א. יח. א.ב. מסכת סנהדרין קיג. א.

47. שנות עצירת גשמים בשומרון - מלכים א יח.א.

הַיָּכֹחַ בְּמִוֶּרֶד וַיִּמַּס לְבַב הָעָם וַיְהִי לְמִים
וַיִּקְרַע יְהוֹשֻׁעַ שְׂמֹלְתוֹ וַיַּפֵּל עַל פְּנֵי אֶרֶץ כַּנָּזִי אֲרוֹן ה' עַד הָעֶרֶב הוּא וְהַקָּנִי
יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עִפָּר עַל רֹאשֵׁם
ז. וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֲהֵה ה' אֵל-הַיָּם לְמַה הִעֲבַרְתָּ הַעֲבִיר אֶת הָעָם הַזֶּה אֶת הַיַּרְדֵּן
לְתַת אֶתְנֹו בְּיַד הָאֹמְרִי לְהֶאֱבִידֵנוּ וְלוֹ הוּאֲלֵנוּ וַנֵּשֶׁב בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן
ח. בִּי אֲדֹנָי מַה אֹמַר אֲזֹרִי אֲשֶׁר הִפָּךְ יִשְׂרָאֵל עֶרְף לְפָנַי אִיִּבִי
ט. וַיִּשְׁמְעוּ הַכְּנַעֲנִי וְכָל יִשְׂבֵי הָאָרֶץ וַנִּסְבּוּ עָלֵינוּ וְהִכְרִיתוּ אֶת שְׁמֵנוּ מִן הָאָרֶץ
וּמַה תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל
(יהושע ז. ח - ט.)

כתגובה לזעקת יהושע ה'מתגלה אליו ומלמדו שנצחון בקרב מותנה בשמירת הברית עמו. הברית הופרה לאחר נפילת יריחו. על יהושע מוטלת החובה לגלות את המועל בברית ולמצות עמו את הדין (ראה לעיל על ענישת עכן).

העי, סבוב שני- צו ה' והבטחתו ליהושע

לחימת מארב מתוחכם

א. וַיֹּאמֶר ה' אֵל יְהוֹשֻׁעַ אֵל תִּירָא וְאֵל תַּזְזֹת קִזּוּ עִמָּךְ אֶת כָּל עַם הַמְּלֻכּוֹת וְקוּם
עֲלֵה הָעֵי רֵאָה נָתַתִּי בְּיָדְךָ אֶת מֶלֶךְ הָעֵי וְאֶת עַמּוֹ וְאֶת עִירוֹ וְאֶת אֶרְצוֹ
ב. וְעֵשִׂיתָ לָעֵי וּלְמַלְכָּהּ כַּאֲשֶׁר עֵשִׂיתָ לִירִיזוֹ וּלְמַלְכָּהּ רַק שְׁלָלָהּ וּבְהִמַּתָּהּ
תָּבֹו לְכֶם שֵׁים לָךְ אֶרֶב לְעִיר מֵאֲזֹרִיהָ
(יהושע ח. א - ב.)

יהושע מארגן כוח לקרב בהיקף של 30,000 חיילים, פי עשר מהכוח בסיבוב הראשון. אמנם יהושע מאמין בה' שיביא נצחון, אבל 'אין סומכים על הנס'.³⁵ יהושע מתנהג כמפקד נאמן לחיילים.⁴⁸ לפני הקרב הוא לן במאהל של הכח האמור לתקוף ולא במטכ"ל אשר בגלגל. יהושע נוהג לפי הכלל 'המפקד בראש', הוא, ראש הצבא, יחד עם המפקדים הנמוכים ממנו צועדים בראש.⁴⁸ כאמור לעיל, יהושע לא תקף עיר מבוצרת. הוא ניהל מלחמות בזק מהירות והכרעת מערכות בשדות הקרב. הוא פעל בהפתעה, בערמה ובתחבולות רבות בהטמנת מארבים לאויב. מדיניות לחימה זאת יושמה בקרב הנוכחי. לשם הוצאת הצבא הכנעני מהעיר כדי לנהל קרב בשדה, שולח יהושע כח של 5,000 חיילים שיתמקמו כמארב מאחורי העיר. יהושע והכח העיקרי של 25,000 לוחמים צועדים בגלוי לכוון העיר. הצבא הכנעני המבחין בכח הישראלי הגדול, יוצא להילחם עם הישראלים. הצבא הישראלי נס לכוון המדבר כדי למשוך אחריו את הצבא הכנעני. מלך העי בולע את הפתיון. המלך, צבאו וכל אנשי העיר יוצאים מהעיר כדי להסתער על הכח הישראלי. לאור הצלחתם של אנשי העי בסבוב הראשון הם כה בטוחים בנצחונם שאינם משאירים שום כח מגן בעיר ואף אינם טורחים לסגור את שערי העיר בצאתם ממנה. גם לא נשלח כח לבדוק אם יש כח צבאי ישראלי מסביב לעיר.⁴⁹

48. יהושע לן במאהל וצועד בראש הלוחמים- יהושע ח. ט. י.

49. כשל מלך העי- יהושע ח. יד. יז.

יהושע בן נון

יהושע מאותת בכידון שבידו לכח שבמארב ואלו נכנסים לעיר מבלי להיתקל בהתנגדות ומציתים אותה. אנשי העי מנסים לחזור לעירם ומגלים שהם לכודים בין שני הכחות הישראלים. כל תושבי העיר גברים ונשים, בסך שנים עשר אלף, מושמדים. לאחר מעשה ברור שהיה זה קרב אבוד לאנשי העי. כמה לוחמים אפשר לגייס מתוך 12,000 גברים ונשים? מאות מול הצבא הישראלי של 30,000 חיילים! ⁵⁰

התוצאה

וַיִּשְׂרַף יְהוֹשֻׁעַ אֶת הָעִי וַיְשִׁימָהּ תַּל עֲוֹלָם שְׂמֹמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה
(יהושע ח. כח.)

עיר שלא נכללה ברשימת שלושים ואחד המלכים שהוכו ועריהם נכבשו
גבעון- עיר ובה עוצמה צבאית

...עִיר גְּדוֹלָה גְּבֻעוֹן כְּאֹזֹת עָרֵי הַמְּמֹלְכָה וְכִי הִיא גְּדוֹלָה מִן הָעִי וְכָל
אֲנָשֶׁיהָ גְּבָרִים (יהושע י. ב.)

שני כשלים של יהושע בן נון ושל נשיאי העדה, מודיעיני ואמוני. כשלים
שגרמו לעם ישראל מצוקה ובכיה לדורות.

חל מפנה אצל הכנענים- הם למדו להפעיל מודיעין ולהסיק מסקנות ממפלות ערי
כנען שונות. אף למדו מה שנצטוו הישראלים בתורה. ⁵¹

ספר יהושע מספר על ישום מסקנות דוקא ע"י שליטי גבעון שעל עירם נאמר: כִּי
עִיר גְּדוֹלָה גְּבֻעוֹן כְּאֹזֹת עָרֵי הַמְּמֹלְכָה וְכִי הִיא גְּדוֹלָה מִן הָעִי וְכָל
אֲנָשֶׁיהָ גְּבָרִים. (יהושע י. ב.) הם העדיפו כניעה ללא תנאי על פני התמודדות
בשדה הקרב. הם מבצעים תרגיל ערמה מוצלח ומשיגים ברית שלום, מלווה שבועה,
עם בני ישראל. זאת הברית הראשונה שבני ישראל כורתים עם כנענים, בניגוד למה
שנצטוונו בתורה. ⁵¹ הגבעונים מגיעים למחנה ישראל מחופשים היטב. לבושים
בבגדים בלויים, נושאים לחם יבש ומעופש. הם טוענים שהגיעו מארץ רחוקה
ומבקשים, במלוא ההכנעה, שיכרתו להם ברית. יהושע והמפקדים מעלים את
האפשרות שהם כנענים ולכן אין אפשרות לכרות להם ברית. אך הם חוזרים על
טיעונם שבאו מארץ רחוקה, מבלי לפרט שם הארץ ומיקומה. יהושע לא שולח
אותם, בלווי כח ישראלי מתאים, לראות את המקום ממנו באו כדי לאמת את
טענתם.

המקרא מדגיש את הכשל האמוני

וַיִּקְזֻזוּ הָאֲנָשִׁים מִצִּידָם וְאֵת פִּי ה' לֹא שָׁאֲלוּ, (יהושע ט. יד.) כנדרש: וְלִפְנֵי
אֲלֹהֵיךָ הִכְתֵּן יַעֲמֹד וְשָׂאֵל לֹא בְּמִשְׁפַּט הָאֲוִרִים לִפְנֵי ה' עַל פִּי יֵצְאוּ
וְעַל פִּי יָבֹאוּ הוּא וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ וְכָל הָעֵדָה (במדבר כז. כא.) ⁵²
כעבור שלושה ימים בלבד נודעה התרמית, אך כבר היה מאוחר. לפגוע בהם אי
אפשר היה ככתוב:

יח. וְלֹא הִכּוּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי נִשְׁבְּעוּ לָהֶם נְשִׂאֵי הָעֵדָה בְּ - ה'
א- לְהִי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְנֹו כָּל הָעֵדָה עַל הַנְּשִׂאִים

יט. וַיֹּאמְרוּ כָּל-הַנְּשִׂאִים אֵל כָּל הָעֵדָה אֲנֻזְנוּ נִשְׁבְּעֵנוּ לָהֶם בְּ - ה' א-
לְהִי יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה לֹא נוֹכַח לְנַגֵּעַ בָּהֶם (יהושע ט. יח.-יט.) .

50. המלחמה בהעי- יהושע ח. כח. תאור המלחמה נגד העי ביהושע פרק ח א.- כט.

51. גבעונים- יהושע ט. ג.- כז. בתורה- אין לכרות ברית לכנענים דברים ז. ב.

לא תחיה כל נשמה- דברים כ. טז.

52. הכשל בברית עם הגבעונים- רלב"ג על יהושע ט. טו.

יצוין כי התלוונות מופנות כלפי נשיאי העדה בלבד ולא כלפי יהושע בן נון.
 תגובת הזעם של יהושע
 כב. וַיִּקְרָא לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ וַיִּדְבֹר אֲלֵיהֶם לֵאמֹר לָמָּה רַבִּיתֶם אֶת־נֹו לֵאמֹר
 רְזוּזִיקִים אֲנֻזְזוּ מִכֶּם מֵאֲדָר וְאַתֶּם בְּקִרְבָּנוּ יֵשְׁבִים
 כג. וְעַתָּה אֲרוּרִים אַתֶּם וְלֹא יִכָּרֵת מִכֶּם עֶבֶד וְזוֹטָבִי עֲצִים וְשֹׂאבֵי מַיִם
 לְבֵית אֱ-לֹהֵי
 (יהושע ט. כב.-כג.)

השלכות לעתיד - הפרת השבועה כעבור מאות שנים
 בימי יהושע ואחריו קוימה הברית והשבועה ולא פגעו בגבעונים, שלא התבוללו בתוך שבטי ישראל. אך שאול המלך הפר את שבועת יהושע והרג בהם. כעונש על כך בא רעב במשך 3 שנים בימי דוד המלך. כדי לכפר על ההפרה הסגיר דוד בידם שבעה אנשים ממשפחת שאול, והגבעונים המיתו אותם.⁵³

גבעון- אזור שהפך לשני מוקדים - לשדה קרבות ולמרכז רוחני
לשדה קרבות
 לחימת ישראלים עם מלכי כנען- הקרב הגדול של יהושע נגד ברית מלכי הדרום בראשות מלך ירושלים (ראה להלן).
 לחימת ישראלים בינם לבין עצמם- כוחות צבא בראשות הרמטכ"לים - של דוד, יואב בן צרויה, ושל איש בושת, (ממשיך מלכות שאול) אבנר בן נר.⁵⁴

למרכז רוחני
 כמו במדבר כך גם לאחר הכניסה לכנען היה המשכן המרכז הרוחני. בכנען הוא טולטל ממקום למקום- גלגל, שילה, גבועון (18) בימי דוד המלך הועבר המשכן לגבעון ושם הוקמה 'הבמה הגדולה'.⁵⁵ בגבעון הקריב שלמה המלך קרבנות ושם זכה לגילוי שכינה ולהבטחות מופלגות מפי ה'.⁵⁶ מגבעון הועבר המרכז לבית המקדש בירושלים.⁵⁷

גיור ונשואין
 למרות שהגבעונים התגיירו (במשך הדורות הוסב שמם ל- 'נתינים') נאסר עליהם (גברים ונשים) להתחתן עם יהודים עד סוף כל הדורות, כמו ממזרים שאין להם היתר לעולם.⁵⁸

הכשלים של יהושע בן נון בכריתת ברית עם הגבעונים השפיע לדורי דורות. המקרא ועולם ההלכה אינם מסתירים את הכשלים. ללמדך שיוצר האדם לא ברא אדם שמעולם לא נכשל. אין במקרא משוא פנים גם לא לגדולי האומה. פולחן האישיות אינו קיים בעולמה של תורה-עולם האמונה בקב"ה-ה שרק הוא אינו נכשל לעולם.

53. המתת שבעה מבני שאול- שמואל ב כא. א.-י.
 54. לחימת ישראלים בינם לבין עצמם- שמואל ב ב. יב.- לב.
 55. הבמה בגבעון- דברי הימים א פרק טז. לט. פרק כא. כט.
 56. שלמה המלך מקריב בגבעון- מלכים א פרק ג. ד. -יד. דברי הימים ב פרק א. ג. - יג. 57. העברת המרכז לירושלים- מסכת זבחים קיב. ב. (משנה) קיח. ב. קיט. א. רמב"ם ספר עבודה הלכות בית הבחירה א. א. - ג.
 58. גבעונים- איסור נשואין: מסכתות: יבמות עח. ב. (משנה) רש"י בקטע "נתינים" עט. א. רש"י בקטעים מ - אין לנו' עד 'ויתנם יהושע' תוספות בקטע 'ונתינים גזר עליהן' עט. ב. 'בימי רבי בקשו להתיר נתינים'. כתובות כט. א. (משנה) רש"י בקטע "נתינה" תוספות בקטע "אלו נערוות". מסכת קידושין ירושלמי פרק ד הלכה א. רמב"ם ספר קדושה הלכות איסורי ביאה יב. כב.-כה. שלחן ערוך חלק אבן העזר ד. א.

הכנעונים ממשיכים להסיק מסקנות ומתאחדים-ברית ממלכות הדרום,
מודיעין ואיחוד צבאות

א.ויהי כששמע אדני צדק מלך ירושלים כי לכד יהושע את העי ויזרימה כאשר
עשה ליריחו ולמלכה כן עשה לעי ולמלכה וכי השלימו ישיבי גבעון את
ישראל ויהיו בקרבם

ב.ויראו מאד כי עיר גדולה גבעון כאזת ערי הממלכה וכי היא גדולה מן העי
וכל אנשיה גברים

ג.וישלוז אדני צדק מלך ירושלים אל הוהם מלך זברון ואל פראם מלך ירמות
ואל יפיע מלך לכיש ואל דביר מלך עגלון לאמר

ד.עלו אלי ועזרני ונכה את גבעון כי השלימה את יהושע ואת בני ישראל

מלכי הדרום יצאו למלחמה נגד משתף פעולה עם בני ישראל

ה.ויאספו ויעלו זומשת מלכי האמרי מלך ירושלים מלך זברון מלך ירמות מלך
לכיש מלך עגלון הם וכל מונניהם ויזנו על גבעון ויקוזמו עליה

המקרא מתאר את עוות המחשבה של מנהיגי כנען בחריפות ובלעג נסתר.
במקום לרכז כוחות כדי להילחם עם הפולש הזר הישראלי, הם יוצאים
לקרב מול אחד מעממי כנען שהיה להם כוח צבאי רב- הגבעונים.

הגבעונים מבקשים את עזרת הכובש הישראלי

ו.וישלוזו אנשי גבעון אל יהושע אל המוננה הגלגלה לאמר אל תרף ידיך
מעבדיך עלה אלינו מהרה והושיעה לנו ועזרנו כי נקבצו אלינו כל מלכי האמרי
ישיבי הדר

הסיוע הישראלי מגיע מהר

ז.ויעל יהושע מן הגלגל הוא וכל עם המלוזמה עמו וכל גבורי הזוזל
הבטחת ה' ליהושע

ח.ויאמר ה' אל יהושע אל תירא מהם כי בידך נתתיים לא יעמד איש מהם בפניך
טקטיקה של לחימת לילה

ט.ויבא אליהם יהושע פתאם כל הלילה עלה מן הגלגל

נס גלוי בשדה הקרב. אופן הלחימה בשטח - ה' משדד את מערכות הטבע.
אירוע ללא תקדים בעבר וללא חזרה בעתיד

י.ויהי ביום ההוא כי יצא ישראל ויכסו מכה גדולה בגבעון וירדפם דרך מעלה בית זורן
ויכסו עד עזקה ועד מקדה

יא. ויהי בצסם מפני ישראל הם במורד בית זורן ו - ה' השליף עליהם אבנים
גדלות מן השמים עד עזקה וימתו רבים אשר מתו באבני הברד כאשר הרגו
בני ישראל בזרוב

יב. ואז ידבר יהושע ל- ה' ביום תת ה' את האמרי לפני בני ישראל ויאמר לעיני
ישראל שמי בגבעון היום וירזו בעמק איכון

יג. ויהי השמש וירזו עמד עד יקם גוי איביו הלא היא כתובה על ספר הישר
יד. ולא היה ביום ההוא לפני ואזריו לשמע ה' בקול איש כי ה' גלזום לישראל

(יהושע י. א - יד.) .

יהושע בן נון

גם במלחמות אחרות שבני ישראל נלחמו עם אויביהם בכל הדורות קרו נסים. כמו במלחמות המכבים המעטים נגד הסלוקים הרבים (ראה את שכתבנו על יהודה המכבי). וכמו בארץ ישראל בעידן שלנו- שלוש מלחמות עקובות מדם (השחרור, ששת הימים ויום כיפור) בהם אויבינו היו מאוחדים וכוחם הצבאי עלה על שלנו.

אך במלחמות אלו מידת הגילוי של הנסים לא היתה כה עוצמתית שגם קטני אמונה ישגוהו בהם, ולכן יש שהסבירו אותם במונחים צבאיים בלבד. אך במלחמת יהושע נגד חמשת המלכים היה צרוף, ללא תקדים, של לחימה צבאית כמקובל בשדה הקרב עם שידוד מערכות הטבע ע"י הקב"ה, מה שנמנע מגדולי המצביאים בתולדות אנוש מלבצע. והמקרא מדגיש: **כִּי ה' אֱ-לֹהֵי יִשְׂרָאֵל נִלְוָה לְיִשְׂרָאֵל** (יהושע י. מב.) תאור הלחימה הצבאית הזאת היא הארוכה ביותר בספר יהושע, ובה פרוט אופן תפיסת חמשת מלכי האמורי והמתתם. המלכים ספגו מפלה מוחצת, נסו משדה הקרב והתחבאו במערה. בסיום הקרב הם הוצאו מהמערה והומתו בפקודת יהושע. אך לפני זה הושפלו בכך שקציני צבא בני ישראל שמו רגליהם על צואריהם.⁵⁹

תשועת השם אינה חד פעמית. כעבור למעלה מ-1,200 שנה ה' אֱ-לֹהֵי יִשְׂרָאֵל נִלְוָה לְיִשְׂרָאֵל באותו מקום, בית חורון, בקרב יהודה המכבי נגד הסלוקים (ראה את שכתבנו על יהודה המכבי, על הקרב השני). אמנם הניסים בקרב זה לא היו באותה עוצמה גלויה, אך ראייה והבנה אמונית אינה נמדדת בעוצמה הנראית לעין אדם או המובנת למוח אנושי.

הקשר - ירושלים ישראל

נצחון על מלך ירושלים וכיבוש העיר אינו נצחון צבאי נוסף. הקשר בין בני ישראל וירושלים תואר בכל אמצעי ההבעה הקיימים במהלך כל הדורות, ועדיין לא הסתיימה מלאכת התיאור. נידלה טיפה מן הים ונאמר: ירושלים נזכרת בתנ"ך 667 פעמים.⁶⁰ הקשר של בני ישראל עם ירושלים היה והינו בעיקר רוחני, אך גם מדיני וצבאי. הוא רב גווני ורווי מתחים אדירים- ממפגש מלבב עם מלך העיר, ועד מלחמת חרמה, ועד נסיון כושל לכריתת שלום עם היבוסים תושביה, ועד להפיכתה למקדש מלך עיר מלוכה, ועד לעיר מקודשת לשעתה ולדורות, ועד מוקד לקידוש השם, ועד לעילה לבכי אינסופי ולנהרות דמעות וזעקות שבר על חורבן ושכול, ועד לציפיות גאולה בהיקף אל-אנושי. המפגש הראשון היה של אברהם אבינו עם מלכי צדק מלך שלם שקיבלו בכבוד רב.⁶¹ המפגש השני היה קידוש המקום לדורי דורות בעקידת יצחק.⁶¹

59. אופן המתת חמשת המלכים - יהושע י. כד.

60. ירושלים - נזכרת בתנ"ך 667 פעמים מזה: ירושלם 663 - כתיב חסר, ירושלים 4 - כתיב מלא

61. המפגשים עם ירושלים - אברהם אבינו עם מלכי צדק - בראשית יד. יח. - כ. עקידת יצחק - בראשית כב. א. - יח.

יהושע בן נון

עברו מאות שנים אחרי העקידה ויהושע בן נון ניצח את מלך ירושלים (ראה לעיל), אך היבוסים שבו והשתלטו עליה והתיישבו בה. כך קרה גם בתקופת השופטים. בני יהודה כבשו ושרפו את ירושלים אך לא השתלטו עליה, והיבוסים התיישבו בה שנית.⁶² רק כעבור 400 שנה לאחר הכניסה לכנען כבש דוד המלך את ירושלים - לאחר שהנסיון לכרות ברית שלום עם היבוסים כשל-והעיר הפכה לבירת ממלכתו.⁶³ כעבור עוד 40 שנה הושלמה הקמת בית המקדש הראשון ע"י שלמה המלך וירושלים נתקדשה לשעתה ולדורות. מכאן שמהכניסה לכנען ועד להחלת קדושה על ירושלים עברו 440 שנה, בהם שוכן המשכן - שמשה רבינו הקים במדבר - במקומות שונים בכנען.⁶⁴ המאורע הראשון הגדול ביותר בתולדות עם ישראל היה מתן תורה בהר סיני. המאורע השני היה חנוכת בית המקדש הראשון בירושלים, 480 שנה לאחר יציאת מצרים.⁶⁵ אך בעוד שהר סיני לאחר מתן תורה אין לו שום קדושה, ירושלים נתקדשה לשעתה ולדורות.⁶⁶ על ההמשך ניתן לקרוא בספרי היסטוריה עבי קרס.

דבר הנבואה על עתידה של ירושלים (שעדיין לא נגאלה בעת כתיבת שורות אלו בסתיו תשס"ח)

הנביא ישעיה (למעלה ממאה שנה לפני חורבן בית ראשון, שנחרב בשנת 586 לפני הספירה)

א. לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֲזוּשָׁה וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַם לֹא אֲשָׁקוּט עַד יֵצֵא כְּנָנָה צִדְקָה וְיִשְׁוֹעַתָּה

כְּלִפִּיד יִבְעָר

ב. וְרָאוּ גוֹיִם צִדְקָה וְכָל מְלָכִים כְּבוֹדָה וְקָרָא לָהּ שֵׁם זֹדֵשׁ אֲשֶׁר פִּי ה' יִקְבְּצֵנוּ
ג. וְהָיִיתָ עֲטָרַת תְּפָאֲרַת בְּיַד ה' וְצִנִּיף מְלוּכָה בְּכַף אֵל-לְהַיָּךְ
(ישעיה סב. א. ג.)

הנביא ירמיה (סמוך לפני חורבן בית ראשון)

י. כה אמר ה' עוד ישמע במקום הזה אשר אתם אמרים זורב הוא מאין אדם ומאין

בהמה בערי יהודה ובנצוצות ירושלים הנשמות מאין אדם ומאין יושב ומאין בהמה

יא. קול שישון וקול שמוזה קול זותן וקול פלה קול אמרים הודו את ה' צבאות כי טוב ה' כי לעולם זוסדו מבאים תודה בית ה' כי אשיב את שבות הארץ כבראשנה

אמר ה'

(ירמיה לג. י. -יא.)

62. השתלטות היבוסים על ירושלים - שופטים א.ח.

63. ירושלים בירת ממלכת דוד המלך - שמואל ב. ה. ו- ט. דברי הימים א יא. ד.ח.

64. טלטול המשכן עד לקידוש ירושלים לדורות - לאחר הכניסה לכנען טולטל המשכן ושוכן זמנית במקומות שונים: בגלגל - 14 שנה, בשילה, שם הוקם בית מקדש שפעל 369 שנה, בנוב ובגבעון - 57 שנה ומשם לירושלים. ראה הערה 18

מסכתות בבלי: מגילה י. א. חגיגה ג. ב. יבמות טז. א. מכות יט. א. שבועות טז. א. זבחים ס. ב. ק. ז. ב. קי. ב. (משנה) קי. ב. קי. ט. א. חולין ז. א. ערכין לב. ב. תמורה כא. א. סנהדרין ירושלמי א. ג. רמב"ם ספר קדושה הלכות בית הבחירה פרק א הלכה ב.

65. תאריך הקמת מקדש ראשון בירושלים - מלכים א ו. א.

66. קדושת ירושלים לדורות - "כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית לה' ולהקריב בהן קרבן. ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריה שבה נאמר: ויאמר ה' ויהי זה הוא בית ה' האלהים וזה מן הנה ללשך אל (דברי

הימים א. כב. א.) ואומר: זאת-מנוזותי עדי-עד פה אשיב כי אותיה (תהילים קלב. יד.)

רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק א הלכה ג.

הכנענים ממשיכים להסיק מסקנות ומתאחדים

מלחמה עם ברית ממלכות הצפון

א.וְהָיָה כְּשָׁמַעַי יְבִין מֶלֶךְ זָצוּר וַיִּשְׁלַח אֶל יוֹבָב מֶלֶךְ מְדוּן וְאֶל מֶלֶךְ

שְׁמֵרוֹן וְאֶל מֶלֶךְ אַכְשָׁף

ב.וְאֶל הַמְּלָכִים אֲשֶׁר בַּצִּפּוֹן בְּהָר וּבְעַרְבָה נָגַב כְּנָז וּבְשִׁפְכָה וּבְנָפֹת

דֹּר מַיִם

ג.הַכְּנַעֲנִי מִבְּמִזְרָח וּמִיָּם וְהָאֱמֹרִי וְהַזְּזִי וְהַפְּרִזִי וְהַיְבוּסִי בְּהָר וְהַזְּזִי

תְּנוֹת זָרְמוֹן בְּאֶרֶץ הַמִּצְפָּה

ד.וַיֵּצְאוּ הֵם וְכָל מוֹזְנֵיהֶם עִמָּם עִם רַב כּוֹזוֹל אֲשֶׁר עַל שִׁפְתַי הַיָּם לָרֶב

וְסוֹס וְרֶכֶב רַב מְאֹד

ה.וַיַּוְעֲדוּ כָל הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה וַיָּבֹאוּ וַיִּזְזְנוּ יַזְדָּרוּ אֶל מִי מְרוֹם לְהִלָּזֵם עִם

יִשְׂרָאֵל

(יהושע יא. א-ה.)

ספר יהושע מתאר שנית מודיעין ואיחוד כוחות כנענים בפולש הישראלי. הפעם בכוחות גדולים ומצוידים היטב בראשות יבין מלך חצור.⁶⁷ עיר זאת היתה מהחזקות באזור מבחינה צבאית. לעיר ולבנותיה היו חילות חי"ר, פרשים ומרכבות. ליהושע בן נון היה רק חי"ר. העיר היתה גם אחד המרכזים המדיניים החשובים ביותר במזרח הקדום. היה לה גם מעמד כלכלי חשוב. לשיא פריחתה הגיעה בתקופת כיבוש כנען ע"י בני ישראל. בצבאות בנות הברית השתתפו עמים שמלכיהם שלטו על שטחים נרחבים בצפון הארץ (כמתואר בפסוקים לעיל). יהושע התירא מעימות עם ברית צבאות אלו אך ה' הבטיח לו נצחון.

הבטחת ה' ליהושע

ו.וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ אֲל תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי מוֹזֵר כָּעֵת הַזֹּאת אֲנִי נֹתֵן

אֶת כָּלְכֶם

וְזָלְלִים לְפָנַי יִשְׂרָאֵל אֶת סוּסֵיהֶם תִּעַקֵּר וְאֶת מִרְכָּבֹתֵיהֶם תִּשְׂרֹף בְּאֵשׁ

67. חצור- מהערים המרכזיות ואחד המרכזים המדיניים החשובים ביותר במזרח הקדום. היתה לה עוצמה צבאית רבה ומעמד כלכלי חשוב. היא סיפקה בדיל ליצור ברונזה לערים שונות באזור. היא נזכרת בהרבה מסמכים קדומים שמלפני הספירה: בתעודות אבלה שבצפון סוריה מהאלף השלישי, בכתבי המארות המצריים ובגנזך המלכותי של מארי בחופי הפרת שניהם מראשית המאה ה- 18 ובאגרות תל עמרנה שבמצרים (על אגרות אלו ראה לעיל בסעיף 'המצב הגיאוגרפי באזור' בקטע על מצרים). שליטי מצרים התפארו בכיבושה במאות ה- 16-13. שלמה המלך בנה עיר זאת מחדש יחד עם מגידו וגזר (מלכים א ט.טו.). שרידיה מצויים ליד קיבוץ אילת השחר מזרחית לראש פינה. האנציקלופדיה העברית כרך יז ערך חצור עמ' 857-860 מדרוך ישראל, אנציקלופדיה שימושית לידיעת הארץ הוצאת כתר 1979 כרך ב עמ' 259-261.

אופן ניהול המערכה

גם נגד מלכים אלו נלחם יהושע באותה שיטה - התנפלות פתע על מערך האויב ומלחמת בזק. אך המלחמה עם ממלכות הצפון היתה קשה יותר מהמלחמות האחרות עם הכנענים משתי סיבות- איחוד כוחות (ששה עממי כנען)⁶⁸ וחילות שלא היו לבני ישראל-פרשים (סוסים) ושריון(מרכבות) .

זוֹיבָא יְהוֹשֻׁעַ וְכָל עַם הַמְּלֻחָמָה עִמּוֹ עֲלֵיהֶם עַל מִי מִרוֹם פָּתְאִם וַיִּפְּלוּ בָהֶם תּוֹתֵנָם ה' בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַיִּכּוּם וַיִּרְדְּפוּם עַד צִידוֹן רַבָּה וְעַד מִשְׁרָפוֹת מַיִם וְעַד בִּקְעַת מִצְפָּה מְזֻרְזָה וַיִּכּוּם עַד בִּלְתֵּי הַשָּׁאִיר לָהֶם שְׂרִיד טוֹיַעֲשֵׁ לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ כְּאִשֶּׁר אָמַר לוֹ ה' אֵת סוּסֵיהֶם עֶקֶר וְאֵת מִרְכָּבֵיהֶם שָׂרַף בָּאֵשׁ (יהושע פרק יא.)

הנצחון על מלכות בית יבין לא היה סופי. אמנם העיר חצור נהרסה ונשרפה בידי יהושע, אך הכנענים התחמשו מחדש וצברו כח רב עוצמה בשריון (תשע מאות רכב ברזל). המלך הכנעני והפיקוד הצבאי חנו בישוב חרושת הגויים. המלחמה עמם חודשה לאחר מות יהושע - בתקופת השופטים- באחד הקרבות הקשים ביותר - מלחמת הקישון.

א.וַיִּסְפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה' וַאֲהוּד מֵת ב.וַיִּמְכְּרוּם ה' בְּיַד יִבִּין מֶלֶךְ כְּנַעַן אֲשֶׁר מֶלֶךְ בּוּזְזוֹר וְיִשָּׂר צָבָאוּ סִסְרָא וְהוּא יוֹשֵׁב בְּזוֹרְשֵׁת הַגּוֹיִם ג.וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה' כִּי תִשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב בְּרִזָּל לוֹ וְהוּא לְזוּזֵן אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּזוֹזָקָה עֲשָׂרִים שָׁנָה (שופטים ה. א- ג.)

המלחמה הסתיימה בנצחון מוחץ של בני ישראל, שהודו לה' בשירה אדירה של דבורה הנביאה ועמה שרו הרמטכ"ל ברק בן אבינועם ואנשי צבאו.⁶⁹ על נצחון כזה זימר משורר התהילים ח.אֵלֶּה בָּרַכְבּ וְאֵלֶּה בְּסוּסִים וְאֲנֻזָּנוּ בְּשֵׁם ה' אֵלֵהֵינוּ נִזְכִּיר ט.הִמְזָה כָּרְעוּ וַנִּפְּלוּ וְאֲנֻזָּנוּ קָמְנוּ וְנִתְעוֹדַד י. ה' הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם קָרָאֵנוּ (תהילים כ. ח- י.)

לאחר הנצחון הכריתו בני ישראל את מלכות בית יבין. זאת היתה מלחמת הכרעה מרכזית ואחרונה בין בני ישראל והכנענים.לאחריה זכו בני ישראל לשקט במשך ארבעים שנה.⁷⁰

יהושע בן נון מסיים את תפקידו הצבאי

במלחמה עם עמלק, לאחר יציאת מצרים, ובמהלך שבע שנות כיבוש חלק מכנען ועוד שבע שנות חלוקת השטחים שכבר נכבשו⁷¹ כיהן יהושע בן נון כמצביא. במקרא לא פורט כל תיפקודו בתחום הצבאי.אף לא אוזכרו כל הקרבות לכיבוש כנען. נסקרו רק חלק מהקרבות כמדגם מיצג. לקראת סיום כהונתו הצבאית,בסוף חייו (בגיל 110), לא מסופר כיצד הוא מעביר את המערך הצבאי על כל מרכיביו לדור הבא,כולל הכשרת מפקדים וחיילים,תחקירי קרב והפקת לקחים,עידכון מערכות כמו מודיעין ולוגיסטיקה. אף לא מסופר את מי הוא ממנה כרמטכ"ל וכמנהיג עליון של שבטי ישראל במקומו. בספר יהושע מצוטטים נאומי הפרידה שלו שתוכנם רוחני בלבד. (ראה להלן) .

68. עממי כנען בברית הצפון- הכנעני,האמורי, החיתי,הפריזי,היבוסי והחיוי. (יהושע יא.ג.)
69.שירת דבורה-שופטים פרקים ד. ה.
70.שקט ארבעים שנה-שופטים ה. לא.
71.שבע שנות כיבוש וחלוקה- מסכת זבחים קיח.ב.

יהושע בן נון

הרהורים של המצביא יהושע בן נון במהלך סיום כיבוש חלק מכנען לפני כיובל שנים סיירתו בכנען כמרגל יחד עם עמיתי לתפקיד. אז הייתי צעיר יחסית. עתה הנני מצביא זקן בסיום חיי. הרבה דברים קרו מאז. אך דבר אחד לא השתנה - האמונה הבלתי מעורערת בקב"ה. אז התרשמו עמיתי המרגלים קטני האמונה

כח. אָפֶס כִּי עָז הָעַם הַיֵּשֵׁב בְּאֶרֶץ וְהָעָרִים בְּצָרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם יְלָדֵי הָעֵינֶק רָאִינוּ שָׁם

והסיקו

לא. וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא זֹכֵל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם כִּי זָזֵק הוּא מִמֶּנּוּ (במדבר יג. כח. לא.)

חברי כלב בן יפונה ואנכי זעקנו

אך ב' -ה' אל תמרדו ואתם אל תיראו את עם הארץ כי לזמננו הם סר עצלם מעליהם ו-ה' אתנו אל תיראם (במדבר יד. ט.)

זעקתנו לא נקלטה. רובו של הדור ההוא לא האמין ולא בטח בקב"ה ומת במדבר.

באזניו של יהושע בן נון המצביא מצלצלות מלות שירת הים, אותה שר בציבור לפני למעלה מיובל שנים

ג.ה' איש מלזומה ה' שמו

ד. מרַכֶּבֶת פָּרְעָה וְזוּיְלוּ יָרָה בַיָּם וּמִבְּזֹר שְׁלֹשִׁי טַבְּעוּ בַיָּם סוּף

ו. יְמִינָה ה' גְּאֹדְרֵי בְּכֹז יְמִינָה ה' תִּרְעֵץ אוֹיֵב

ז. וּבָרַב גְּאֹנָה תִּהְרַס קְמִיף תִּשְׁלֹז זֹרָף יֵאכְלֵמוּ פִּקְעֵי

ט. אוֹ נִבְהָלוּ אֲלוֹפֵי אֲדוּם אֵילֵי מוֹאָב יֵאֻזְזוּמוּ רַעַד גְּמוּנוֹ כֹּל יִשְׁבֵי כְנָעַן

(שמות פרק טו)

באזניו מהדהדות דברי משה מורו ורבו

א. שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֵתְּהָ עֵבֶר הַיּוֹם אֵת הַיִּרְדָּן לְבַא לְרֵשֶׁת גֹּזִים גְּדֹלִים וְעֲצָמִים מִמּוֹף עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצָרֹת בְּשָׂמַיִם

ב. עַם גְּדוֹל וָרֶם בְּנֵי עֲנָקִים אֲשֶׁר אֵתְּהָ יָדְעֵת וְאֵתְּהָ שְׁמַעֵת מִי יִתְיַצֵּב לְפָנָי בְּנֵי עֲנָק

ג. גוֹיֵדְעֵת הַיּוֹם כִּי ה' אֱלֹהֵיָהּ הוּא הָעֵבֶר לְפָנָי אֵשׁ אֲכָלָהּ הוּא יִשְׁמִידֵם וְהוּא

יְכַנְיֵעַם לְפָנָי וְהוֹרֵשֶׁתֶם וְהֵאֲבֹדְתֶם מִהָרַ פֶּאֶשֶׁר דִּבֶּר ה' לָךְ

(דברים ט. א. - ג.)

ואכן תחילת המסר בקטע - שְׁמַע יִשְׂרָאֵל - גבר על סופו - גֹּזִים

גְּדֹלִים וְעֲצָמִים מִמּוֹף עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצָרֹת בְּשָׂמַיִם ... ה' אֱלֹהֵיָהּ ... הוּא

יִשְׁמִידֵם וְהוּא יְכַנְיֵעַם

מול עיניו של יהושע עולות המראות במלחמות נגד הכנענים

-הביצורים האדירים של ערי כנען קורסים כמו משחקי ילדים

-הלוחמים הכנענים ילידי הענק בורחים כעכברים וחלקם נופלים כזבובים

-מרכבות השיריון של יבין מלך חצור עולות באש

-המערכים של הכנענים קורסים כקליפת השום

-יושבי כנען רועדים מפחד

המסקנה

ראיה בלתי אמונית אינה ראיה אמיתית

ה' יְבַמְלֵךְ לְעַלְמָם וְיַעֲדֵם (שמות טו. יח.)

יהושע בן נון- הנביא אופן בחירת משיך הרצף הנבואי - האצלה רוחנית

תנ"ך

טו. וַיִּדְבֹר מִשָּׁה אֶל ה' לֵאמֹר
כז. וַיִּפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הַרוּחוֹת לְכָל בָּשָׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה
יח. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה קְוֹז כִּי אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון אִישׁ אֲשֶׁר רוּחוֹ בּוֹ וְסִמְכָתָ אֶת יָדָהּ
עָלָיו
יט. וְהִעֲמֹדְתָ אִתּוֹ לִפְנֵי אֲלֻעֶזֶר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָל הָעֵדָה וַיִּצְוִיתָה אִתּוֹ לְעִינֵיהֶם.
כ. וַנִּתְּתָה מִהוֹדָה עָלָיו לְמוֹעֵן יִשְׁבָּעוּ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.
כא. וְלִפְנֵי אֲלֻעֶזֶר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשָׂאֵל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאֲוִרִים לִפְנֵי ה' עַל פִּי יֵצְאוּ וְעַל
פִּי יֵבֹאוּ הוּא וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתּוֹ וְכָל הָעֵדָה.
(במדבר כז. טו. - כא.)

פרשנות

יח. אִישׁ אֲשֶׁר רוּחוֹ בּוֹ – רוח נבואה שורה עליו.⁷² - הפן הרוחני.
"שיכול להלוך כנגד (עם) רוחו של כל אחד ואחד"⁷³ - הפן המנהיגותי.
כ. וַנִּתְּתָה מִהוֹדָה – "לחלוק לו כבוד לפני ישראל. כי הם כבר האמינו בך, וכאשר
יראו שאתה כבדתו כן יכבדוהו, כי ילכו אחרי מעשיך".⁷⁴
כא. וְשָׂאֵל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאֲוִרִים – "מן ההוד שניתן עליך בהר סיני".⁷⁵

שילוב הפן הרוחני בפן המנהיגותי הינו התשתית למנהיג יהודי.
המלך נושא עמו ספר תורה בקביעות וקורא כל ימי חייו.⁷⁶

דרגתו בנבואה

בספר יהושע מנויים 14 גילויי שכינה להם זכה יהושע, 11 מהם במטבע לשון:
וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ.⁷⁷ מטבע הלשון וַיִּדְבֹר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר דבר אל
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (יהושע כ.א.), הכתובה בצו ה' ליהושע בדיני ערי מקלט זהה למטבע
הלשון הכתובה בצו ה' למשה רבינו באותו נושא⁷⁸ מטבע לשון כזה מצאנו רק אצל
משה ואהרון ולא אצל נביאים אחרים.

אמנם במקרא לא נתוסף לשמו של יהושע בן נון התואר נביא, אך חז"ל מנו אותו בין
ארבעים ושמונה הנביאים שנתנבאו לישראל.⁷⁹

72. הפן הנבואי-תרגומים - אונקלוס ויונתן בן עוזיאל על הפסוק.

73. הפן המנהיגותי-ספרי במדבר פרשת בלק פסקא קמ.

74. מהודך- אבן עזרא על במדבר כז.כא.

75. מהודך-המדרש הגדול של התימנים פרשת פנחס על הפסוק.

76. ספר התורה של המלך- דברים יז.יח.כ.

77. מטבע הלשון בפנית ה' ליהושע- 1.א.א. 2.ג.ז. 3.ד.ב. 4.ד.טו. 5.ה.ב. 6.ה.ט. 7.ו.ב. 8.ז.ג.

9.ח.א. 10.ח.יח. 11.י.ח. 12.יא.ו. 13.יג.א. 14.כ.א.

78. ערי מקלט בתורה – במדבר לה.ט.י.

79. נביאי ישראל- מסכת מגילה יד.א. רש"י בקטע "נבואה שהוצרכה לדורות".

יהושע בן נון-מעביר המסר ההלכתי

ממשיך רצף הסמכות התורנית. ראשון מעבירי המסר ההלכתי

ההרשאה

תנ"ך

וַיִּסְמַךְ אֶת יָדָיו עַל יְצִוְהוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה.
(במדבר כז. כג.)

פרשנות

וַיִּסְמַךְ אֶת יָדָיו – " בעין יפה. יותר ויותר ממה שנצטווה, שהקב"ה אמר: וְסַמְכָתָּ אֶת יָדְךָ והוא (משה רבינו) עשה בשתי ידיו. ועשאו ככלי מלא וגדוש ומלאו חכמתו בעין יפה".⁸⁰

וַיִּסְמַךְ – "אחד סנהדרי גדולה ואחד סנהדרי קטנה ואחד בית דין של שלושה צריכין שיהיו סמוכין מפי סמוכין. ומשה רבינו סמך יהושע ביד... ולדורות- ברשות שנותנים לו".⁸⁰

סמיכה- "אחד בית דין הגדול ואחד סנהדרין קטנה או בית דין של שלשה צריך שיהיה אחד מהן סמוך מפי הסמוך. ומשה רבינו סמך יהושע ביד שנאמר: וַיִּסְמַךְ אֶת יָדָיו עַל יְצִוְהוֹ. וכן השבעים זקנים משה רבינו סמכם ושרתה עליהן שכינה. ואותן הזקנים סמכו לאחרים ואחרים לאחרים. ונמצאו הסמוכין איש מפי איש עד בית דינו של יהושע ועד בית דינו של משה רבינו".⁸¹

"ועם מות יהושע מסר לזקנים מה שקיבל מהפירושים. ומה שנתחדש בזמנו ולא היה בו מחלוקת. ומה שהיה בו מחלוקת ונפסקה הלכה כדעת הרוב. ... ואותם הזקנים מסרו מה שקיבלו לנביאים ע"ה. והנביאים מסרו זה לזה. ... וכך נמשך הדבר עד אנשי כנסת הגדולה ... עד הזקנים שקיבלו מיהושע, ממשה".⁸²

השרשרת המתמדת שלא נותקה ולא תנותק עד סוף כל הדורות.
"משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים"⁽⁸⁾

80. ויסמוך- רש"י על הפסוק במדבר כז. כג. לפי ספרי. המדרש הגדול של התימנים פרשת פנחס על הפסוק

81. סמיכה- רמב"ם. יד החזקה הלכות סנהדרין ד. א.

82. מסר יהושע לזקנים- הקדמת המשנה לרמב"ם.

כתיבה תורנית

תורה - שמונה פסוקים אחרונים בספר התורה.⁸³

נביאים - ספר יהושע.⁸⁴

ברכת המזון - לאחר הכניסה לארץ תיקן את הברכה - "על הארץ ועל המזון".⁸⁵
תפילה - 'עלינו לשבח', הנאמרת בסיום כל תפילה בכל ימות השנה ובתפילת 'מלכויות' בעמידת מוסף ראש השנה.⁸⁶

תורה שבעל פה

גם תוך ניהול מלחמות "הלך בעומקה של הלכה"⁸⁷
"אפילו דברים שלא שמע מפי משה הסכימה דעתו כמו שנאמר למשה מסיני"⁸⁸.

מנהל תקין - הפיכת כנען המושחתת לארץ ישראל כמדינה מתוקנת

"עשרה תנאים התנה יהושע" - תמציתם⁸⁹

מטרת התקנות הללו - בעלות הפרט והשבט על קרקע ומקורות מים אינה בלתי מוגבלת. יש להתחשב בצרכי הכלל.

היתרים לנטילת גידולים מכל שדה ללא נטילת רשות מהבעלים

1. לרעות בהמות דקות וללקט עשבים בכל יער וחורשה שהאילנות שבהם גדולים.
2. ללקט עצים פחותים בטיבם, הדומים לקוצים, מכל שדה.
3. ללקט עשבים העולים מאליהם מכל שדה, חוץ משדה תלתן, כי התולש את העשבים מפסיד את התלתן.
4. הותר לקצץ ענפים צעירים כדי להשתמש בהם כיחורים לנטיעות חדשות או להרכבה בעץ אחר. אבל אין לקצץ יחורי זית.

83. פסוקים אחרונים בתורה - דברים לד. ה. - יב. יהושע כתב אותם.

84. ספר יהושע - הפסוקים האחרונים בספר - יהושע כד. כח. - לג. על מותו של יהושע נכתבו ע"י אלעזר הכהן. על הפסוקים האחרונים בתורה ובספר יהושע ראה מסכת בבא בתרא יד.ב. - טו.א.

85. ברכת המזון - מסכת ברכות מח.ב.

86. עלינו לשבח - ראה סידור קול אליהו בהוצאת 'דרכי הוראה לרבנים' בסיום תפילת שחרית.

87. לן בהלכה - מסכת עירובין סג. ב.

88. הלכה מסיני - מסכת פאה ירושלמי א.א.

89. עשרה תנאים התנה יהושע - מסכת בבא קמא פ.ב. - פב.א. הפירוט של כל התנאים וסיכומנו לפי רש"י שם.

רמב"ם ספר נזיקין הלכות נזקי ממון ה.ג. ספר הטורים חלק חושן משפט רעד.

ראה גם מסכתות: בבלי עירובין יז.א. בבא קמא עט. - פ.א. ירושלמי: כלאים א.א. ב.א. ב.ג. ורמב"ם ספר נזיקין הלכות גזילה ואבידה ו.יד.

היתרים לכל לשימוש במקורות מים⁹⁰

5. כל בני העיר יכולים לשאוב מים ממעין חדש, אף שאין מקור המעין ברשותם.
6. למרות שהכנרת נמצאת בחלקו של שבט נפתלי, מותר לבני כל השבטים לדוג שם במגבלות מסוימות ובתנאי שלא יפריעו לשיט של ספינות.

עשית צרכים

7. מותר לכל אדם לעשות צרכיו מאחורי גדר, אפילו בשדה הזרועה בושם (כרכום), ולקנח בצרור שמוציא מהשדה.

עוברי דרכים

8. מותר לעוברי דרכים לסטות מהדרך ואף להכנס לשדה זרוע השייך לאדם פרטי כדי להימנע מלהיתקל בבליטות שבקרקע או בשלוליות מים.
9. לתועה בין הכרמים ללא אפשרות יציאה, מותר לחתוך זמורות כדי לפלס נתיב יציאה.

מת מצוה

10. גופת מת שנצאה בשטח פתוח ואין מי שיטפל בקבורתו (מכונה בהלכה 'מת מצוה') נקבר במקום המצאו, ואין בעל מקום המצאו יכול לעכב כי המת 'קנה' את מקומו.

ויש חכמים שמוסיפים עוד תקנות, ואלו הם:⁹¹

זכויות הפרט ברשות הרבים

1. פעם נהגו להוציא זבל לרשות הרבים, בעונות מסוימות בשנה, כדי שיהיה נדרס ברגלי אדם ובהמה כדי להכשירו לשם זיבול שדות. בעונה שמקובל לעשות כן אין בכך משום פריצה לרשות הרבים. אבל אם הזיק חייב לשלם.
(אז לא ידעו על הנזק התברואתי שבדבר כי לא ידעו על קיום חיידקים ו- וירוסים).

פיצויים כספיים

2. נחיל דבורים שיצא מתחום הבעלים וישב על אילן של חבירו, רשאי בעל הנחיל להיכנס לשדה חבירו ולהציל את הנחיל שלו. ואף הותר לקצוץ את הענף שעליו ישבו הדבורים, אבל עליו לשלם פיצוי לבעל הענף אם הזיק לו.
3. שניים שהיו הולכים בדרך ונושאים חביות, אחד של דבש ואחד של יין. נושא היין ראה שחבית הדבש של חבירו נסדקה ולכן שפך את יינו וקלט לתוך חביתו את הדבש, שמחירו יקר מן היין. הפיצוי המגיע למציל- עלות היין שנשפך.
4. גובה הפיצוי דומה כשאחד מוביל עצים והשני פשתן, שמחירם יקר ממחיר העצים, והציל בעל העצים את הפשתן.

90. המשך הערה 89: מקורות נוספים לפי מיספור התנאים:

5.6.7. מסכתות: בבלי-עירובין ובבא קמא, כנ"ל. ירושלמי: בבא בתרא ה.א.

8. נוסף לנ"ל גם ירושלמי מסכת ברכות ב.ט.

9. נוסף לנ"ל גם ירושלמי מסכת כתובות י.ג. ז.

10. נוסף לנ"ל גם בבלי: סוטה מה. ב. סנהדרין מז.ב. ירושלמי נזיר ז.א. (משנה וגמרא) ט.ג.

רמב"ם הלכות נזקי ממון ה.ג. הלכות טומת מת ח. ז. שלחן ערוך חלק יורה דעה שסד.ג.

91. מקורות לתקנות נוספות - לפי מיספור התנאים לעיל:

1. מסכתות: בבלי- בבא קמא ל.א. (משנה וגמרא) פ.א.ב. בבא מציעא קיח.ב. (משנה) ירושלמי בבא מציעא י.ה. (משנה)

רמב"ם: ספר נזיקין הלכות- נזקי ממון י.ג.טו. ארבע טורים ושלחן ערוך חלק חושן משפט תיד.

2. מסכתות: בבלי- בבא קמא פ.א.ב. קיד.ב. ירושלמי בבא קמא י.ב. (משנה)

רמב"ם הלכות גזילה ואבידה ו.יד. חלק חושן משפט רעד. יב.

3. 4. מסכתות: בבלי- בבא קמא ל.א.ב. (משנה) - ל.ב.א. פ.א.ב. קיד.ב.

רמב"ם ספר נזיקין הלכות גזילה ואבידה י.ב.ה.ו. ארבע טורים ושלחן ערוך חלק חושן משפט רסד.ה.ז.

5. מסכתות: בבלי- בבא קמא פ.א.ב. פ.ב.א. בבא בתרא כז.ב.

רמב"ם ספר זרעים הלכות ביכורים ב.יא.

הבאת ביכורים

5. חובת הבאת ביכורים לבית המקדש וקריאת הקטע שבתורה חלים על פירות שגדלו על קרקע שבעלות מביא הביכורים עליה אינה מוטלת בספק. ובכל זאת הותר להביא פירות ולקרוא מאילן הנוטה לשדה חבירו או מצוי בגבול בין שדה לשדה חבירו.

התקנות של יהושע בן נון יש להן השלכות לדורי דורות. (ראה בהערות פרוט חלקי של המקורות)

סוף מעשה במחשבה תחילה- חתימה מעין פתיחה העברת המסר הרוחני לדורות הבאים

כל מהלך תיפקודו של יהושע בן נון כמו כל תוכנו של ספר יהושע משדרים את אותו מסר-אמונה בקב"ה המבוטאת בקיום מצוות. מן המפורסמות, מצביאים בכל העמים בתולדות אנוש לא היו אנשי רוח. יהושע בן נון-הרמטכ"ל הראשון של עם ישראל- היה חריג כי היה בראש וראשונה איש הרוח. (אחריו היו המצביאים דוד המלך ויהודה המכבי. על יהודה ראה את הנכתב בחיבור זה.)

מאז מות משה רבינו ועד לסיום חייו של יהושע בן נון הוא תיפקד כנביא וכאיש ההלכה, ולא נוסף תפקידו הצבאי. כאמור לעיל לא מסופר בספר יהושע כיצד מעביר יהושע את המעריך הצבאי על כל מרכיביו לרמטכ"ל הבא, ששמו לא פורסם. אך מפורט הרבה כיצד שידר יהושע בעוצמה רבה את המסר הרוחני לדור שיבוא אחריו ולדורות הבאים. התיפקוד הצבאי – שאמנם מתואר בהרחבה בספר יהושע – טפל לעיקר האמוני, כי כך דרכו של המקרא ללמדנו מה עיקר ומה טפל ולטפול לעיקר את הטפל. והעיקר- שהינו אמונה בקב"ה- מנחה את יהושע בכל מהלך פעילותו בכיבוש כנען. בתחילה- לא מש ממנו ספר התורה⁹², במהלך הכיבוש – בנית מזבח בהר עיבל, עם כל המתלווה לכך, כפי צו התורה⁹³ ולקראת סיום חייו-חידוש הברית עם הקב"ה. (ראה להלן).

המצב בשטח לקראת העברת המסר הנבואי- אמוני- הלכתי

כל בני ישראל נמצאים כבר כנען. משימתם לבסס חברה עברית על בסיס שונה לחלוטין ממה שהורגלו במדבר. אין עוד כלכלה של ניסים. מן לא יורד עוד מן השמים. כדי להתפרנס חייבים לעבוד קשה. למרות הנצחונות המדהימים בשדות הקרב, במהלך כיבוש כנען, המצב הבטחוני מסובך וקשה מאד. עוד נכונו ימים של מבחני קרב כי עממי כנען ממשיכים לשרוד כנען ובני ישראל יושבים בתוכם. הרבה מאד נשאר עוד לרשת כמפורט בספרי יהושע ושופטים.⁹⁴

הכנענים הצטיינו בפיתוח חקלאות וטכנולוגיה בתחומים שונים. בחקלאות- גידלו סוגי פירות וירקות שונים והפכו את הארץ לזבת חלב ודבש, ובתיהם היו מלאים כל טוב.⁹⁵ בטכנולוגיה- בנית ערים גדולות מוקפות בחומות גבוהות, תעשית סוגי נשק מברזל כולל שריון- 'רכב ברזל'.⁹⁶

92. ספר התורה לא מש-יהושע א. ח.

93. הר עיבל- דברים כז. א. כו. יהושע ח. ל. לה.

94. נשאר עוד לרשת- יהושע יג. א. ו. שופטים א. כז. לו.

95. טוב הארץ- דברים ו. י. יא. ח. ז. ט.

96. 'רכב ברזל'- יהושע יא. ו. יז. טז. – יח. שופטים א. יט.

יהושע בן נון

סביר להניח שבני ישראל שהיו מחוסרי ידע ונסיון בתחומים הללו יסגלו לעצמם את הידע החקלאי והטכנולוגי של כנען. אמנם בלימוד ידע זה אין פסול כי מכך יפיקו הרבה תועלת, אך כרוך בו סיכון רב. יתכן שיחד עם הידע בתחומים שונים יסגלו בני ישראל לעצמם גם את התרבות הכנענית שהגיעה לשיא השחיתות, כמו התרבות המצרית, בעיקר ביחסי אישות. התוצאה תהיה שבני ישראל שיצאו מהשחיתות המצרית ישקעו בשחיתות הכנענית, ועל כן הוזהרו לפני הכניסה לכנען:

כַּמְעֵשֶׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁכַּתֶּם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וְכַמְעֵשֶׂה אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וּבְזֹקֶתֵיהֶם לֹא תֵלְכוּ. (ויקרא יח. ג.)

במוחו של יהושע בן נון מקנן חשש כבד- בני ישראל יהפכו לעוד עם מעממי כנען!!

יתכן וכל עמלם של משה מורו ורבו, בתחום הרוחני, ושל עמלו שלו, בתחום הרוחני והצבאי גם יחד, ירדו לטמיון אם המסר הרוחני כיסוד היסודות לא יקלט ולא יופנם לנשמות כל בית ישראל. יתכן גם שיקלט כ'מצות אנשים מלומדה' מבלי להיות מיושם בחיי יום יום מתוך אמונה שזאת דרך החיים היחידה. גרוע מזה, יתכן שלעבודת האלילים שלהם יצרפו קצת גוון אמוני נוסח תורת משה. ואכן זה מה שקרה לחלק גדול מהעם. ראה על אשה ש'מקדישה' כסף ליצר עבודה זרה בצורת פסל ומסכה כדי לעבוד בזה את השם. כך נוצר מקדש אלילי ובו 'פסל מיכה' כאשר הכהן- הכומר ששירת במקדש זה היה הנכד של משה רבינו ושמו יהונתן בן גרשם בן משה.⁹⁷

באזני יהושע בן נון מצלצלות מלות האזהרה החריפות של משה רבינו
כה־כִּי תוֹלִיד בְּנִים וּבָנִי בְנִים וְנִשְׁנַתֶּם בְּאֶרֶץ וְהִשְׁוִיתֶם וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל
תְּמוֹנֹת כָּל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ
נוֹ. הַעֲיִדְתִּי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ כִּי אָבֵד תֵּאבְדוּן מֵהָר
יִמֵּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרֵשֶׁתָּהּ לֹא תֵאָרִיכוּן
יָמִים עֲלֶיהָ כִּי הַשָּׁמַיִם תִּשְׁמְדוּן
(דברים ד. כה- כו.)

תרופת המנע

כב־כִּי אִם שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִוֶּה אֶתְכֶם
לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַהֲבָהּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם לְלַכֵּת בְּכָל דְרָכֵי וּלְדַבֵּקָהּ בּוֹ
כג־וְהוֹרִישׁ ה' אֶת כָּל הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֵיכֶם וַיִּרְשִׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים
וַעֲצָבִים מִכֶּם

כד־כָּל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כֶּף רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה מִן הַמְּדַבֵּר
וְהַלְבָּנוֹן מִן הַנְּהַר נְהַר פָּרַת וְעַד הַיָּם הָאֲזוּרוֹן יִהְיֶה גְבֻלְכֶם
כה־לֹא יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֵיכֶם פּוֹזְדְּכֶם וּמוֹרְאָכֶם יִתֵּן ה' אֱלֹהֵיכֶם עַל פְּנֵי
כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרֹכוּ בָּהּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּר לָכֶם
(דברים יא. כב-כה.)

97. פסל מיכה והנכד של משה רבינו - שופטים פרקים יז-יח. על הנכד של משה רבינו שהיה כומר לעבודת אלילים ראה: מסכת ברכות ירושלמי ט. ב. וכך פרשו - רש"י על שופטים יח. ל. ורד"ק על שופטים יז.

יהושע בן נון

יהושע בן נון מודע לכך שתפקידו האחרון בחייו הינו להחדיר למוחם ולנשמתם של דורות העתיד את התנאי להמשך כיבוש כנען וביסוס ההאחזות הישראלית בה. לכן לקראת סיום חייו הוא מכנס את הפיקוד הבכיר, הצבאי והחברתי למטרות הסברה ובאמצעותם אזהרה לכל העם.

שני מסדרי הסיום של הרמטכ"ל יהושע בן נון

מסדר א⁹⁸ (לא צוין מקום עריכתו)

ה' הכניע את עממי כנען מפני בני ישראל וכן יעשה בעתיד, אך בתנאי:

וּנְזַזְקֶתֶם מְאֹד לְשֹׁמֵר וְלַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַפְּתוּב בְּסֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה לְבַלְתִּי סוֹר מִבְּנֵי יָמַי וְשִׁמְאוֹל
ז. לְבַלְתִּי בּוֹא בְּגוֹיִם הָאֵלֶּה הַנִּשְׁאָרִים הָאֵלֶּה אֶתְכֶם וּבָשִׁם אֱלֹהֵיהֶם
לֹא תִזְכְּרוּ וְלֹא תִשְׁבִּיעוּ וְלֹא תַעֲבֹדוּם וְלֹא תִשְׁתַּזְוּוּ לָהֶם
ח. כִּי אִם בְּ- ה' אֱ-לֹהֵיכֶם תִּדְבְּקוּ כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם עַד הַיּוֹם הַזֶּה
(יהושע כג. ו- ח.)

המשך הקיום של עם ישראל מותנה בהסתגרות חברתית ורוחנית. מניעת כל קשר בתחומים אלו בין עם ישראל לבין עממי כנען, כדי למנוע נשואי תערובת שיובילו לעבודה זרה.

על הקשר בין נשואי תערובת לבין עבודה זרה למדנו מעון פעור⁹⁹ ועל כך הזהיר משה רבינו בנאומו הגדול שבספר דברים¹⁰⁰. בהלכה נקבע¹⁰¹:

תלמוד- "חמורה עבודה זרה שכל הכופר בה כאילו מודה בתורה כולה".
רמב"ם- "מצות עבודת כוכבים כנגד המצוות כולן היא...הא למדת שכל המודה בעבודת כוכבים כופר בכל התורה כולה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם ועד סוף העולם....וכל הכופר בעבודת כוכבים מודה בכל התורה כולה....והוא עיקר כל המצוות כולן".

98. מסדר א. - יהושע פרק כג.

99. עון פעור - במדבר כה. א. - ט.

100. משה רבינו על נשואי תערובת- דברים ו. ג. - ד.

101. חומרת עבודה זרה- מסכתות: בבלי- קידושין מ.א. נדרים כה.א. שבועות כט. א. חולין ה.א. ירושלמי- נדרים ג.ט. רמב"ם ספר המדע הלכות עבודה זרה ב.ד.

סקירת תולדות עם ישראל.

הדגשת האירועים החשובים מבחינה אמונית והנצחת ישומן בתחיקה.

מוצא בני ישראל- "מתחיל בגנות ומסיים בשבח" ¹⁰³

1. תרח אבי אברהם ואבי נחור היו עובדי אלילים.

כה עשה ה':

2. העביר את אברהם מעבר הנהר (ארצות בסמוך לנהר פרת, כגון אור כשדים. ארצות

המכונות מסופוטמיה). לכנען והוליו בכל הארץ הזאת.

3. נתן לאבות דורות המשך: לאברהם את יצחק וליצחק את יעקב.

4. הוריד את יעקב ואת ובניו למצרים.

5. שלח את משה ואת אהרון להכות את מצרים, ואחר כן הוציא את ישראל משם.

6. קרע את ים סוף.

7. הוליך את עם ישראל במדבר.

8. הביא את ישראל לארץ האמורי שבעבר הירדן, השמידם והנחילם את ארצם.

9. הציל את בני ישראל מקללת בלעם בן בעור, שהוזמן ע"י בלק מלך מואב לקלל

את ישראל לפני שתיכנן פתיחת מלחמה עם בני ישראל. ולא עוד אלא שגרם לכך

שבלעם בירך את בני ישראל.

10. העביר את בני ישראל את הירדן והביאם ליריחו. שליטי יריחו ועממי כנען נלחו

בהם והובסו.

11. לשם סיוע בהבסת עממי כנען שלח הקב"ה גם את הצרעה ¹⁰⁴ (שרץ קטן שעקיצותיו

עלולות להמית).

(בעידן שלנו מובן מאד מה מסוגלים לעולל לאדם יצורים מזעריים המכונים חיידקים ו-וירוסים).

12. תוצאות המלחמה

יְגֹאֲתֶן לְכֶם אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא יִגְעֶת בָּהּ וְעָרִים אֲשֶׁר לֹא בְנִיתֶם וְהַשְׁבִּיבוּ

בָּהֶם כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא זָטַעְתֶּם אֹתָם אַכְלִים (יהושע כד.יג.)

13. עד כאן יהושע בן נון הרמטכ"ל, מכאן והלאה יהושע הנביא הצופה

לעתיד

יְדַוְעֶתְהָ יִרְאוּ אֶת ה' וְעִבְדוּ אֹתוֹ בְּתַמִּים וּבְאֵמֶת. וְהִסִּירוּ אֶת אֱלֹהֵי אֲשֶׁר עִבְדוּ

אֲבוֹתֵיכֶם בְּעֵבֶר הַנְּהָר וּבְמִצְרַיִם וְעִבְדוּ אֶת ה' (יהושע כד.יד.)

בזיקה לכך משנן יהושע בן נון לבני ישראל את יסוד האמונה- הבחירה החפשית

טו. וְאִם רַע בְּעֵינֵיכֶם לְעַבֵּד אֶת ה' בְּזֹרוֹ לְכֶם הַיּוֹם אֶת מִי תַעֲבֹדוּן אִם אֶת אֱלֹהֵי

אֲשֶׁר עִבְדוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר מֵעֵבֶר הַנְּהָר וְאִם אֶת אֱלֹהֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר אֹתָם

יֹשְׁבֵי בְּאֶרֶץ. וְאֲנֹכִי וּבֵיתִי נִעְבְּד אֶת ה'

(יהושע כד. טו.)

בחירה חפשית - ככתוב בתורה:

נו. רָאָה אֲנֹכִי נָתַן לְפָנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה

כו. אֶת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּן אֶל מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֹתְכֶם הַיּוֹם

כז. וְהַקְּלָלָה אִם לֹא תִשְׁמְעוּן אֶל מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְסָרְתֶם מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲנֹכִי

מִצְוֶה אֹתְכֶם הַיּוֹם לְלַכֵּת אַזְוָרִי אֱלֹהִים אַזְוָרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתֶּם

(דברים יא. כו-כח.)

102. מסדר ב. - יהושע כד.א. - כז.

103. גנות ושבח- מסכת פסחים קטז.א.

104. צרעה- שמות כג.כח. דברים ז. כ. מסכת סוטה לו.א.

וכפי שהעיקרון נוסח בהלכה: "רשות לכל אדם נתונה, אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק הרשות בידו. ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע הרשות בידו... ודבר זה עיקר גדול והוא עמוד התורה והמצוה"¹⁰⁵.

כעבור מאות שנים יעביר אליהו הנביא את אותו מסר בהר הכרמל ויגיש אֱלֹהֵיהוּ אֵל כָּל הָעָם וַיֹּאמֶר עַד מָתַי אַתֶּם פְּסוּזִים עַל שְׁתֵּי הַסַּעֲפִים אִם ה' הָאֱלֹהִים לָכוּ אֲזוּרִיו וְאִם הַבַּעַל לָכוּ אֲזוּרִיו (מלכים א יח. כא).

כך ניסחו זאת חז"ל "המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם"¹⁰⁶.

תשובה נחרצת של העם ליהושע בן נון
ז. וַיַּעַן הָעָם וַיֹּאמְרוּ זֹלִיכָה לָנוּ בַּמַּעֲזֵב אֵת ה' לַעֲבֹד אֱלֹהִים אֲזוּרִים
ז. כִּי ה' אֱ-לֹהֵינוּ הוּא הַמַּעֲלָה אֶתְנוּ וְאֵת אֲבוֹתֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית
עַבְדִּים וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְעֵינֵינוּ אֵת הָאֵתוֹת הַגְּדוֹלוֹת הָאֵלֶּה וַיִּשְׁמְרֵנוּ בְּכָל
הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלְכְנוּ בָהּ וּבְכָל הָעַמִּים אֲשֶׁר עָבְרֵנוּ בְּקִרְבָּם
יח. וַיִּגְרַשׁ ה' אֵת כָּל הָעַמִּים וְאֵת הָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב הָאֶרֶץ מִפְּנֵינוּ גַם אֲנַזְנוּ
נַעֲבֹד

אֵת ה' כִּי הוּא אֱ-לֹהֵינוּ
(יהושע כד. טז. יח.)

סגירת המעגל בסיום חייו של יהושע בן נון- חידוש הברית עם הקב"ה
כב. וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֵל הָעָם עֲדִים אַתֶּם בְּכֶם כִּי אַתֶּם בְּזוֹרְתֶם לָכֶם אֵת
ה' לַעֲבֹד אוֹתוֹ וַיֹּאמְרוּ עֲדִים
נג. וְעַתָּה הִסִּירוּ אֵת אֱלֹהֵי הַזָּכָר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וְהָטוּ אֵת לְבַבְכֶם אֵל
ה' אֱ-לֹהֵי יִשְׂרָאֵל
כד. וַיֹּאמְרוּ הָעָם אֵל יְהוֹשֻׁעַ אֵת ה' אֱ-לֹהֵינוּ נַעֲבֹד וּבְקוֹלוֹ נִשְׁמָע
כה. וַיִּכְרַת יְהוֹשֻׁעַ בְּרִית לָעָם בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּשָּׂם לוֹ זִמְקָ

וּבְמִשְׁפָּט

(יהושע כד. כב. - כה.)

105. בחירה חפשית-רמב"ם יד החזקה הלכות תשובה ה. א.ג.

106. שיתוף שם שמים ודבר אחר-מסכתות: סוכה מה. ב. סנהדרין סג.א.

סוף כל האדם

יד.כי מות נמות וכמים הנגרים ארצה אשר לא יאספו ולא ישא אלהים נפש וישוב מושבות לבלתי ידו במינו גרוז (שמואל ב יד. יד.)

י. ויוזי עוד לנצח לא יראה השנות

יא. כי יראה זכמים ימותו יזוד כסיל ובער יאברו ועזבו לאזורים זיכם (תהלים מט. י.יא.)

ב. מי גבר יזיזה ולא יראה מות ימלט נפשו מיד שאול סלה (תהלים פט. מט.)

ו. וישב העפר על הארץ כשהיה והרוז תשוב אל האלהים אשר נתנה (קהלת יב.ז.)

יהושע בן נון ככל האדם

ט. וימות יהושע בן נון עבד ה' בן מאה ועשר שנים

ל. ויקברו אתו בגבול זוזלתו בתמנת סרוז אשר בהר אפרים מצפון להר גוש (יהושע כד. כט. ל.)

העדר חלוקת כבוד אחרון - כפית טובה

"שלא הספידוהו כראוי"¹⁰⁷.

"נתעצלו ישראל לעשות גמילות חסד ליהושע. באותה שעה נתחלקה ארץ ישראל והיתה החלוקה חביבה עליהם יותר מדאי. והיו ישראל עסוקים במלאכתם, זה עוסק בשדהו וזה עוסק בכרמו וזה עוסק בביתו. לפיכך ביקש הקב"ה להרעיש את כל העולם על יושביו... זה הר געש"¹⁰⁸.

קרינה לדורות

"משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים"

(8)

האם המסר יועבר ברציפות לדורות הבאים או יהיה נתק ברצף של המסר התורני? אולי זאת הסיבה שביקש הקב"ה להרעיש את כל העולם? בחסדי ה' זכינו:

"לא ימוש מפיק. ומפי זרעך. ומפי זרעך. אמר ה' מעתה ועד

עולם"¹⁰⁹. (ראה בנספח על חכמי ההלכה לדורותיהם).

בשלושה כתרים הוכתר יהושע בן נון וזכה לתשועת ה', להצלחה בכולם - מצביא, נביא ומעביר המסר ההלכתי. עליו ראוי לומר:

וְצַדִּיק בְּאַמוּנָתוֹ יִזְיָה (חבקוק ב.ד.)

וְצַדִּיק יְסוּד עוֹלָם (משלי י.כה.)

זָכַר צַדִּיק לְבָרָכָה (משלי י.ז.)

107. לא הספידוהו כראוי - רש"י ורד"ק על יהושע כד. כט. - ל.

108. מניעת ההספד - ילקוט שמעוני על מות יהושע קטע לה.

109. לא ימוש מפיק - תפילת 'ובא לציון'